

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

MARI PENTTI

Sosiaalipedagoginen työote varhaiskasvatuksessa

- Vinkkivihko varhaiskasvattajille

SOSIAALIALA
2022

Tekijä Pentti, Mari	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä toukokuu 2022
	Sivumäärä 41 sivua + tuotos 36 sivua	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Sosiaalipedagoginen työote varhaiskasvatuksessa – Vinkkivihko varhaiskasvattajille		
Tutkinto-ohjelma Sosiaaliala, sosionomi (AMK)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoitus oli mahdollistaa sosiaalipedagogisen työotteen käytön laajempi hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa. Työn päätavoitteena oli luoda sosiaalipedagogisesta työotteesta käytännönläheinen vinkkivihko varhaiskasvattajien työvälineeksi. Opinnäytetyön tuotos toteutettiin toimeksiantajana toimineelle Nokian kaupungin varhaiskasvatukselle. Vihko mahdollistaa kasvattajien vaivattoman tutustumisen tai kertauksen työotteen periaatteisiin ja tarjoaa heille vinkkejä toiminnan suunnittelun ja toteutuksen tueksi. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa opinnäytetyön tekijän ammatillista kehittymistä pedagogisen suunnittelun ja toiminnan päämäärien selkeyttämisessä sekä sosiaalipedagogisen työotteen sisäistämisessä.</p> <p>Työn edetessä perehdyttiin laajasti sosiaalipedagogiikkaa sekä työotteen peruskäsitteitä käsittelevään varhaiskasvatuksen kirjallisuuteen. Työote perustuu lasten hyvinvointia tukevaan pedagogiseen ajattelutapaan ja se on linjassa varhaiskasvatuslain (540/2018) varhaiskasvatukselle asettamien tavoitteiden kanssa. Haasteelliseksi vinkkivihon koostamiseen teki se, että lähteistä löytyi hyvin vähän tietoa työotteen käytännönläheisistä toimintamuodoista alle kouluikäisille.</p> <p>Kehittämistyön tuotos on 36-sivuinen digitaalinen Mukava kasvaa yhdessä -vinkkivihko, joka koottiin PowerPoint-sovellusta käyttäen. Vihossa käsitellään lyhyesti sosiaalipedagogiikkaa ja siihen liittyvää työotetta. Työotteen peruseriaatteita ovat mm. dialoginen vuorovaikutus, osallisuuden ja toimijuuden tukeminen, yhteisöllisyyden tukeminen sekä toiminnallisuus ja luovuus. Nämä työotteen neljä peruseriaatetta jäsensivät varhaiskasvattajille tarkoitetut käytännönläheiset vinkit. Opinnäytetyön tekijän oli itse pohdittava ja sovellettava aiheesta varhaiskasvatukseen sopivia käytännönvinkkejä, jotka ottavat huomioon, että lasten kyky intersubjektiivisuuteen ja yhteisölliseen toimintaan on vasta kehittymässä.</p>		
<p>Asiasanat Sosiaalipedagogiikka, varhaiskasvatus, dialogisuus, osallisuus, toimijuus, yhteisöllisyys, luovuus</p>		

Author Pentti, Mari	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2022
	Number of pages 41 pages + 36 pages booklet	Language of publication: Finnish
Title of publication Social pedagogical approach in early childhood education – A booklet for early childhood educators		
Degree program Bachelor of Social Services		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this functional thesis was to reach the wider utilization of the use of the social pedagogical approach in early childhood education. The main goal of this thesis was to create a practical booklet of how to use a social pedagogical approach for early childhood educators. The commissioner of the thesis was the early childhood education in the city of Nokia. The booklet provides educators tips of the principles of the social pedagogical approach for the planning and implementation of the activity. In addition, the aim was to improve the author's professional development in clarifying the goals of pedagogical planning and activities and strengthening her knowledge in the social pedagogical approach.</p> <p>As the work progressed, extensive study was taken of the social pedagogy literature and the literature related the principles of the social pedagogical approach in early childhood education. The approach is based on a pedagogical mindset that supports children's well-being and prevents their risk of exclusion. The goals of the social pedagogy and the goals set for early childhood education by the Early Childhood Education Act (540/2018) are in many ways congruent. The fact that very little information was found in the sources about the ways of practical use of the approach with children under school age made compilation of the tips challenging.</p> <p>The 36-pages digital booklet was implemented using PowerPoint. The booklet briefly introduces social pedagogy and the related approach. The basic principles of the approach are dialogue interaction, support for inclusion and activism, support for community, using functional and creative methods. The tips of the booklet are structured according to these four basic principles. The author of the thesis had to consider which tips of practical use of the approach can be implemented with children whose capacity for intersubjectivity and cooperation is still developing.</p>		
<p><u>Key words</u> Social pedagogy, early childhood education, dialogue interaction, inclusion, empowerment, community, creativity</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA TIETEEN JA KÄYTÄNNÖN ALANA.....	6
2.1 Sosiaalipedagogiikan käytännön ja teorian vuoropuhelu.....	6
2.2 Tasa-arvoa ja erilaisuuden kunnioittamista yhteiskunnassa	7
2.3 Sosiaalipedagogiikan historiaa.....	8
3 SOSIAALIPEDAGOGIIKAN ASEMA VARHAISKASVATUKSESSA	9
3.1 Keskiössä yksilön ja yhteisön hyvinvointi.....	9
3.2 Tasa-arvoinen varhaiskasvatus kaikille lapsille	10
3.3 Opetussuunnitelmaperinteet ohjaamassa pedagogiikkaa	14
4 SOSIAALIPEDAGOGISEN TYÖOTTEEN OMINAISPIIRTEITÄ VARHAISKASVATUKSESSA	16
4.1 Sosiaalipedagogiikan kaksi tehtävää.....	16
4.2 Reflektio luo sillan teorian ja käytännön välille	17
4.3 Työote kietoo yhteen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasot.....	18
4.4 Sosiaalipedagogisen työtteen peruskäsitteet	19
4.4.1 Dialoginen kohtaaminen ja pedagoginen suhde	20
4.4.2 Osallisuuden ja toimijuuden tukeminen	21
4.4.3 Yhteisöllisyyden tukeminen	22
4.4.4 Toiminnallisuus ja luovuus.....	24
5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	26
6 OPINNÄYTETYÖN VINKKIVIHON SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	27
6.1 Perusteita toiminnalliselle opinnäytetyölle	27
6.2 Vinkkivihon kokoaminen alkoi.....	29
6.3 Työelämän yhteistyökumppanini	29
6.4 Tavoitteena lukijaystävällinen vinkkivihko	30
7 ARVIOINTIA JA POHDINTAA	33
7.1 Opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden arviointia.....	33
7.2 Kehittämistyön arviointia.....	34
7.3 Oman oppimisen arviointia	36
LÄHTEET.....	38

1 JOHDANTO

Vuorovaikutustaidot ja yhteisöllisyys ovat aiheita, jotka nousevat esiin tämänhetkessä keskustelussa niin työyhteisöissä kuin kasvatuksen kentällä. Varhaiskasvatuksessa lasten vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä tuetaan siten, että jokaisella on mahdollisuus osallistua leikkeihin ja yhteiseen toimintaan. Lapset muodostavat päiväkotiryhmässä yhteisön ja toimivat siinä aktiivisesti. Lapsen ajatuksen ja mielipiteiden kuuleminen on lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta merkityksellistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, s. 20–22, 29.)

Varhaiskasvatustutkintalain (540/2018) myötä varhaiskasvatukseen syntyi uusi tehtävänimike, varhaiskasvatuksen sosionomi, jonka vielä monelle epäselvä tehtävänkuva herättää keskustelua varhaiskasvatuksen kentällä. Varhaiskasvatustutkintalain uudistumiseen asti sosionomi (AMK) -tutkinnon tietyin opintosisällön suorittanut sai lastentarhanopettajan/ varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuuden ja näin ollen saman ammattinimikkeen kuin yliopistossa lastentarhanopettajan koulutuksen ja kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut. Varhaiskasvatuksen sosionomi tehtävänimikkeen lisäys tiimikokoonpanoihin tuo laaja-alaisuutta tiimien osaamiseen. Varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänimikkeet selkeyttävät eri toimijoiden asiantuntijuutta ja tehtävänkuva. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuvaan liittyy vahvasti sosiaalipedagoginen osaaminen. Varhaiskasvatuksen sosionomi tukee lasten kasvua ja hyvinvointia pedagogisella erityisosaamisella, mitä muulla varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei koulutuksensa perusteella vastaavassa määrin ole. Tällä kasvatustieteellisen ja hyvinvointiosaamisella ohjataan lasta kasvamaan kokonaisvaltaisena ihmisenä ja yhteisöjen jäsenenä sekä pedagogisesti tuetaan lapsen hyvinvointia. Vaikka sosiaalipedagoginen osaaminen on tärkeää varhaiskasvatuksen laadun ja kehittämisen kannalta, ymmärrys sen sisällöstä ei ole selvää kaikille varhaiskasvatuksessa toimiville. (Nivala & Rönkkö, 2021, s. 127–128, 133–134; Rintakorpi & Holmikäri, 2021, s. 242.)

Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on edistää kasvatuksen avulla lasten hyvinvointia vahvistamalla yksilöiden olemassa olevia voimavaroja sekä tukemalla hyvinvointia ylläpitävien yhteisöjen rakentumista ja olemassaoloa. Sosiaalipedagogisesta

työotteesta varhaiskasvatuksessa on hyötyä lasten kehitykselle ja heidän yhteisöilleen, niin päiväkotien lapsiryhmissä kuin muissakin ympäristöissä. Tieteenalana, käytännön työalana ja koulutusalanana sosiaalipedagogiikka ei välttämättä ole tuttu kaikille varhaiskasvatusalalla toimiville, kuitenkin sosiaalipedagoginen arvopohja on lähellä monen kasvattajan arvomaailmaa ja sitä ymmärrystä, mitä he haluavat sosialisoinnin myötä välittää kasvatettavilleen. (Korkiamäki ym., 2016, s. 15; Nivala & Ryynänen, 2019, s. 14, 17.)

Tämän opinnäytetyön aiheena on sosiaalipedagoginen työote varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön päätavoitteena on luoda sosiaalipedagogisesta työotteesta käytännönläheinen vinkkivihko varhaiskasvattajille työvälineeksi, jolla helpottaa heidän työtään tänään ja tulevaisuudessa sekä auttaa heitä ohjaamaan lapsia mukaville elämäntilanteille. Mukava kasvaa yhdessä -vinkkivihko on toiminnallisen opinnäytetyön tuotos. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Nokian kaupungin varhaiskasvatus. Se on luonteva kumppani, sillä opinnäytetyön tekijänä olen suorittanut kaikki sosionomiopinnot ja olen osallistunut ammatillisiin harjoitteluihin kyseisen kunnan varhaiskasvatuksessa ja olen opiskelijajärjestöjen ohella tehtyjen sijaisuuksien kunnassa. Näin Nokian varhaiskasvatuksen toimintamallit ovat tulleet minulle tutuiksi.

2 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA TIETEEN JA KÄYTÄNNÖN ALANA

2.1 Sosiaalipedagogiikan käytännön ja teorian vuoropuhelu

Sosiaalipedagogiikassa on kyse pedagogisesta ajattelutavasta, normatiivisesta orientoitumisesta sosiaalisiin kysymyksiin. Tämä ajattelutapa pohjautuu filosofiaan ja etiikkaan. Pedagogisen näkökulman kautta pureudutaan sosiaalisiin aiheisiin kuten yksilön ja yhteiskunnan suhteeseen ja sen rakentumiseen. Sosiaalipedagogiikan luonteeseen kuuluu monitieteellinen ote, joka yhdistää yhteiskuntatieteen ja kasvatustieteen näkökulmia. Sosiaalipedagogiikka yhdistää sosiaalisen ja pedagogisen tarjontien kehyksen kaikelle sivistys- ja kasvatustyölle. Saksalaisen Hansjosef Buchkremerin mukaan sosiaalipedagogiikka voidaan yksinkertaisuudessaan nähdä kultaisena sääntönä:

”Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää se heille”. Sosiaalipedagogiikka on samanaikaisesti oppiaine sekä tiede- että käytännönala, jossa tarkastellaan yksilön ja yhteisön välistä suhdetta. Tieteenä se yhdistää kasvatus-, sosiaali- ja yhteiskuntatieteen. Sosiaalipedagogia pyrkii teorian ja käytännön hedelmälliseen vuorovaikutukseen, käytäntö nousee teoriasta ja teoria käytännöstä. Sosiaalipedagoginen toimija luo ikään kuin sillan teorian ja toimintansa välille reflektoiden toimintansa yhteyttä teoriaan. Tätä käytännön ja teorian vuoropuhelu kutsutaan sosiaalipedagogiikassa nimellä praksis. (Hämäläinen, 2020(b), s. 150–151; Hämäläinen & Kurki, 1997, s. 10–11, 142; Kurki, 2002, s. 36; Nivala & Ryyänen, 2019, 19–20; Savolainen, 2021, s. 155–157, 163–165.)

2.2 Tasa-arvoa ja erilaisuuden kunnioittamista yhteiskunnassa

Sosiaalisen kasvatuksen kohteena ei ole pelkästään lapset ja nuoret vaan sosiaalipedagogista työtettä voidaan käyttää henkilön koko elämänkaaren ajan. Kasvatus nähdään aina jollain tavalla olevan sidoksissa aikansa yhteiskunnallisiin vaikutteisiin. Sosiaalipedagogiikka uudistuu ja pysyy kiinni ajassa samalla pitäen kiinni juuristaan. Sosiaalipedagogiikan tausta-ajatuksena on pedagogisin ja jossain määrin myös poliittisin keinoin tarttua sen hetkisen yhteiskunnan epäkohtiin, ehkäistä ja lieventää huono-osaisuutta sekä edistää hyvinvointia yhteiskunnassa. Sosiaalipedagogiikkaa luonnehditaan ensisijaisesti ajattelun tapana ja mahdollistamassa kyseiseen ajatteluun perustuvaa toimintaa. Sosiaalipedagogisen työn avulla pyritään sekä turvaamaan ihmisten välistä tasa-arvoa että lisäämään erilaisuuden kunnioittamista ja ymmärrystä osallistujien tiedollisia ja toiminnallisia voimavaroja tukien. Yhteiskunnassa enenevä moniarvoisuus, monimuotoisuus ja epävarmuus lisää sosiaalipedagogisen toiminnan tarvetta. Tämä tarve ei kohdistu pelkästään syrjäytymisvaarassa olevien tukemiseen. (Hämäläinen, 2020(a), s. 6; Hämäläinen & Kurki, 1997, s. 175; Karila ym., 2001, s. 21; Kurki, 2001, s. 113–117; Mönkkönen ym., 1999, s. 86.)

Sosiaalipedagogisen kokonaisvaltaisen kasvatuskäsityksen mukaan kasvatuksen tulee tukea ihmisen sosialisatio-, personalisatio- ja sivistysprosesseja. Nämä kasvun prosessit nähdään tapahtuvan yhteisöissä. Yhteisöissä kasvun prosessit mahdollistuvat jäsenen joukkoon kuuluvuutena eli annettuna jäsenyytenä, osallistuvana jäsenyytenä eli

jäsenen toimintana ja vuorovaikutuksena yhteisössä sekä koettuna jäsenyytenä eli emotionaalisenä kiinnittymisenä yhteisöön. Nämä kasvun prosessit ovat merkittäviä yksilön kasvaessa yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi. Usean yksilön kohdalla nämä kasvun prosessit saavat alkunsa yhteiskunnan pienemmissä yhteisöissä, jäsenyytenä perheessä ja varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä. (Nivala 2008, s. 5–6.)

2.3 Sosiaalipedagogiikan historiaa

Sosiaalipedagogiikan käsite on syntynyt 1800-luvun teollistuvassa Saksassa, jossa kaupungistuminen aiheutti sosiaalista juurettomuutta. Tuolloin heräsi ajatus, että kasvatuksen keinoin voidaan kansaa yhdistää yli luokka- sekä alueellisten kulttuurirajojen. Pedagogiikan avulla pyrittiin lisäämään myös sosiaalista tietoisuutta ja korostamaan ajatusta yhteisvastuullisuudesta sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. Tällöin ensi kertaa puhuttiin sosiaalipedagogiikasta. Tätä uudenlaista kasvatustoimintaa ryhtyivät kehittämään ideologiansa suuntaan useat eri tahot. Nykyisin sosiaalipedagogiikka määrittyy kulttuurillisten ja kansallisten painotustensa mukaisesti ja sen eri koulukunnat painottavat eri lailla yksilön ja yhteisöjen merkitystä. Sosiaalipedagogiikalla on kuitenkin olemassa maailmanlaajuisesti yhteinen ydin, joka on perusta kaikille suuntaukselle. Se pyrkii tukemaan yhteiskunnassa tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja yhteisöllisyyden toteutumista. (Hämäläinen & Kurki, 1997, s. 10–11; Kurki, 2001, s. 112–114; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 36–35, 70–74.)

Brasilialainen Paolo Freire (1921–1997) nosti esiin, kuinka inhimillistä vapautta estehtään eriarvoisuuden, epäoikeudenmukaisuuden, sorron ja hyväksikäytön keinoin. Freire painotti yhteisöllisyyttä sekä luku- ja kirjoitustaidon merkitystä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämiseksi. Hän halusi mahdollistaa kaikille kasvun ihmisyydessään, mutta erityisesti tukea niitä, joiden ääni oli jostain syystä vaiennettu. Tähän keinona hän kehitti vapautuksen pedagogiikan. Hänen mukaansa vain toimien yhdessä ihmisten kanssa voi saavuttaa jotain aitoa ja oikeaa. Freireä pidetään modernin sosiaalipedagogiikan tärkeimmistä vaikuttajista. Freireläinen ajattelu ja toiminta on vakiintunut kriittisen sosiaalipedagogiikan kivijalaksi useassa maassa, näin on myös Suomessa. (Kurki, 2002, s. 54, 57–59; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 80–81.)

Suomessa sosiaalipedagogiikan käsitteen vakiintuminen on tapahtunut verrattain hitaasti. Vasta 1990-luvulla sosiaalipedagogiikan kaksi pioneeria Juha Hämäläinen ja Leena Kurki ovat vakiinnuttaneet käsitteen. Ammatillisena terminä sosiaalipedagogiikka on otettu käyttöön 1981, jolloin Suomen sosiaalipedagoginen keskus aloitti toimintansa. Kuitenkin jo aiemmin Suomessa toteutetut sosiaaliseen kasvatukseen liittyvät tahot, mm. setlementtityö, sosiaalikasvattajakoulutus, nuorisotyö ja yhteisökasvatus, sointuvat yhteen sosiaalipedagogiikan lähestymistavan kanssa. Suomessa sosiaalipedagogiikkaa voi opiskella pääaineena Itä-Suomen yliopistolla ja oppiaineena se on osa sosionomien ja yhteisöpedagogien koulutusohjelmissa. (Kurki, 2001, s. 113–114; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 24; Semi, 2006, s. 94; Sosiaalipedagogiikka.)

3 SOSIAALIPEDAGOGIIKAN ASEMA VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Keskiössä yksilön ja yhteisön hyvinvointi

Sosiaalipedagoginen työote soveltuu luontevasti varhaiskasvatukseen. Siinä kasvatuksen avulla pyritään tukemaan lasten hyvinvointia ja vahvistamaan kokonaisvaltaisesti heidän kehitystään. Työote tukee lasten toimijuutta ja olemassa olevia voimavaroja sekä vahvistaa hyvinvointia ylläpitävien yhteisöjen rakentumista ja olemassaoloa. Sosiaalipedagogisesta työotteesta varhaiskasvatuksessa on hyötyä lasten kehitykselle ja heidän yhteisöilleen, niin päiväkotien lapsiryhmissä kuin muissakin ympäristöissään. Sosialisatio on merkittävä osa sosiaalipedagogista toimintaa ja se ymmärretään juuri persoonan tukemisena sekä toisaalta aidon yhteisön kehittämisenä. Sosialisatioprosessi on vuorovaikutteinen niin, että henkilö omaksuu vaikutteita, mutta myös vaikuttaa henkilöihin ja laajemmin elämäänsä ympärillään. (Karila ym., 2001, s. 21; Kurki, 2001, s. 117, 133; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 14, 15, 237; Korkiamäki ym., 2016, s. 15; Tast, 2007, s. 28–30.)

Sosiaalipedagogiikassa käytetään pään, sydämen ja käsien -metaforaa kuvastamaan toiminnan kokonaisvaltaisuutta. Varhaiskasvatusikäiset lapset kehittyvät ja kasvavat niin fyysisesti, motorisesti, kognitiivisesti, kielellisesti, emotionaalisesti,

ilmaisullisesti kuin sosiaalisestikin. Pään, sydämen ja käsien -metaforassa pää kuvastaa ajattelua, tietoa ja teoriaa eli tietojen ja taitojen karttumista osana laajempaa sivistysprosessia. Metaforan sydän viittaa tunteisiin ja empatiaan. Tällä tarkoitetaan kasvattajan tuntemaa empatiaa niitä ihmisiä kohtaan, joiden parissa hän työskentelee. Lisäksi sydän viittaa kasvattajan tapaan tukea lasta altruistisempaan ja empaattisempaan ajatteluun sekä kehittämään eettisiä ajattelutaitojaan. Metaforan kädet puolestaan kuvastavat työotteessa oleellista toiminnallisuutta, luovuutta ja yhdessä tekemistä. Sosiaalipedagoginen työote tukee lapsen yksilöllistä kasvua, toimijuutta, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Työote on hyvin linjassa varhaiskasvatuslain (540/2018) määrittämien varhaiskasvatuksen tavoitteiden kanssa. (Nivala & Ryynänen, 2019, s. 191, 237–239; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Sosiaalipedagogiikkaa on maailmalla perinteisesti hyödynnetty nonformaalin kasvatuksen alueella. Tästä syystä sen käytöstä institutionalisoituneessa kasvatuksessa ei olla yksimielisiä. Esimerkiksi Espanjassa sosiaalipedagogista viitekehystä ei käytetä ammatillisessa varhaiskasvatuksessa, kun taas Saksassa varhaiskasvatuksen yhtenä työotteena käytetään sosiaalipedagogiikkaa. Suomessa on 2000-luvulla yleisesti ottaen kiinnostus sosiaalipedagogiikkaa kohtaan lisääntynyt myös formaalin kasvatuksen alueella. Useissa maissa sosiaalipedagogiikka kuuluu kasvatustieteen alaisuuteen. Kuitenkaan Suomessa tämä sosiaalisen kasvatuksen tulkitseva ja eettinen tieteenala ei ole Kurjen (2000) mukaan saanut vastakaikua koulukasvatusta painottavilta kasvatustieteiltä. Sen sijaan sosiaalipedagogiikka vahvistaa sosiaalitieteenä ihmistyön tiedeperustaa. Varhaiskasvatusta ohjaavissa dokumenteissa on huomattavan paljon yhtäläisyyttä sosiaalipedagogiikan kanssa, vaikka itse sosiaalipedagogiikka-sana ei juurikaan niissä esiinny. (Kurki, 2000, s. 107; Nivala & Ryynänen, 2019, s. 19; Rintakorpi & Holmikari, 2021, s. 245.)

3.2 Tasa-arvoinen varhaiskasvatus kaikille lapsille

Varhaiskasvatus voidaan määritellä laajimmillaan liittyvän kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan, jolla edistetään alle kouluikäisen lapsen suotuisaa kehitystä. Kuitenkin puhuttaessa varhaiskasvatuksesta miellämme sen viittaavan suppeampaan määritelmään eli ammatilliseksi kasvatustoiminnaksi. Varhaiskasvatuslaki (2018)

määrittelee varhaiskasvatuksen seuraavasti: ”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Pedagogiikan käsite on kulttuurillisesti ja historiallisesti muovautuva eli pedagogiikan painotukset vaihtelevat eri aikoina ja eri ympäristöissä. Myös jokaisen kasvattajan pedagogiset tulkinnat vaihtelevat, vaikka ne heijastavat sen hetkistä ajattelumaailmaa pedagogiikasta. Pedagogiikan käsite on siis hyvin kokonaisvaltainen ja sillä viitataan tämän päivän varhaiskasvatusta ohjaavissa dokumenteissa lähes kaikkeen suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen toimintaan varhaiskasvatuksessa. (Karila, 2019, s. 9–10; Rintakorpi & Holmikari, 2021, s. 244; Tast, 2007, s. 20–21; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) määrittelee varhaiskasvatuksen tavoitteet. Tavoitteet on jaettu kymmeneen eri painopisteeseen. Näissä lain määrittelemissä tavoitteissa ja sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteissa on paljon yhtymäkohtia, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee. Laki määrittää, että varhaiskasvatuksen tulee mm.:

” Edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia.”

” Kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.”

” Antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa.”

Näitä lain tavoitteita vastaa sosiaalipedagogiikan tavoite, joka on edistää kasvatuksellisin keinoin yksilön inhimillistä hyvinvointia tukien yksilöllistä ja kokonaisvaltaista kasvua sekä edistää yksilöissä sosiaalista hyvinvointia ja hyvän yhteiselämän edellytyksiä. Mitä monimuotoisemmaksi yhteiskunta muodostuu, sitä suuremmalla määrällä ihmisistä on jokin tuen tarve. Sosiaalipedagogiikan avulla tätä tarvetta pyritään ehkäisemään ja tarpeeseen pyritään vastaamaan. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa maahanmuuttajalapsat voidaan ajatella olevan haavoittuvassa asemassa ja kuuluvan erityisryhmään, joiden tukemiseen tämä pedagoginen ajattelutapa sopii luontevasti.

(Hämäläinen, 2002, s. 150–151; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 19; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Varhaiskasvatuslain (540/2018) määrittelemät varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteet ovat samansuuntaisia myös seuraavissa kohdissa. Varhaiskasvatuslain (540/2018) määrittelemät varhaiskasvatuksen tavoitteet:

”Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista.”

”Toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset.”

”Varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö.”

Myös sosiaalipedagogiikka näkee oppimisen elinikäisenä ja keskeinen toiminnan tavoite on tasa-arvon turvaaminen, tämä tuetaan toisaalta tiedollisten ja toisaalta toiminnallisten voimavarojen kehittämisen avulla. Sosiaalipedagogiikan viitekehyksessä toiminnan ideoinnin tulee olla osallistujalähtöistä. Toiminnan tulee olla lasten luontaisen toimintatavan mukaista ja monipuolista. Tällaisia ovat mm. toiminnalliset, elämyksellisiä metodeja hyödyntävät ja luovat toimintatavat. Lisäksi sosiaalipedagoginen toimija pyrkii ylläpitämään lapsiryhmässä mahdollisimman myönteistä, sallivaa ja rakentavaa ilmapiiriä. Haasteena sosiaalipedagogiselle toimijalle on yhteistoiminnan toimijuuden tasavertaisuus, jossa myös ohjaaja on tasavertainen toimija. Sillä tällainen yhteisöllisyys edellyttää lapsilta sosiaalisia taitoja vastavuoroisuuteen ja kykyä intersubjektiivisuuteen eli kykyä ymmärtää toiminnan jaettavuus toisten lasten kanssa sekä jakaa ja sanallistaa omaa tietoa. Yhteisöllisen toiminnan myötä lapset oppivat konflikteista ja tällöin sosiaalipedagogisen toimijan tulee dialogisessa vuorovaikutuksessa ohjata lapsia toisia huomioimaan, altruistiseen ajatteluun sekä ratkaisukeskeisyyteen. Sosiaalipedagogisen työtteen pyrkimyksenä on lisätä erilaisuuden kunnioittamista ja ymmärrystä. Tämä tapahtuu tukien osallistujien tiedollisia ja toiminnallisia taitoja aiheesta. Näin pyritään ehkäisemään mm. sosiaalinen kiusaaminen lasten keskuudessa. Lisäksi sosiaalipedagogisen toimijan tulee reflektoiden arvioida omaa toimintaansa, pohtien, missä määrin lasten ohjaus on vapauttavaa eikä tukahduttavaa ja ovatko ne käytänteet lapsilähtöisiä, jotka sitä voivat olla. (Koivula, 2010, s. 40, 44; Kurki &

Nivala, 2006, s. 115–117, 171–172; Mönkkönen ym., 1999, s.9; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 21–22, 29, 238–239; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Sosiaalipedagogisen toiminnan yhtenä periaatteena on kohtaava, lämminhenkinen, dialoginen vuorovaikutus ja pedagoginen suhde. Osallisuutta ja osallistumista korostetaan sosiaalipedagogisessa työssä monella tapaa, kasvatuksessa kasvava nähdään oman kasvunsa subjektina. Sosiaalipedagogiikka näkee perheen merkittävänä lapsen hyvinvoinnin ja henkisen kehityksen rakentumisen perustana, sosiaalipedagogisen työtöteen tavoite on tukea ja vahvistaa perhettä tässä tehtävässä. Näitä sosiaalipedagogisia tavoitteita ja periaatteita hyvin vastaavat tavoitteet ovat niin ikään löydettävissä seuraavista varhaiskasvatuslain (540/2018) varhaiskasvatukselle määrittelemistä tavoitteista kuten:

”Turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä.”

”Varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.”

”Toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.”

Nämä edellä esitetyt asiat vahvistavat sosiaalipedagogisen työtöteen sopivuutta varhaiskasvatukseen. (Kurki_& Nivala, 2006, s. 171; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 190–191, 196–197; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 (VASU) on valtakunnallinen opetussuunnitelma, joka on luotu takaamaan tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen edellytykset kaikille lapsille. Tässä opinnäytetyössä käytän jatkossa VASU-lyhennettä tarkoittamaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita 2018. Se ohjaa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa toteuttamaan laaja-alaisen oppimisen ja oppimisen alueiden tavoitteita lapselle mielekkäällä tavalla. Tällöin oppiminen ja kasvu tapahtuu kokonaisvaltaisesti esim. leikkien, liikkuen, tutkien ja ilmaisten. Lapset saavat olla oman elämänsä ja oppimisensa aktiivisia toimijoita, eivätkä henkilöstön toiminnan kohteita. VASU:n tavoitteena on lisäksi pyrkiä edesauttamaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin jatkuvaa kehittämistä oppivana yhteisönä. VASU:n pedagogiset tavoitteet voidaan nähdä

sosiaalipedagogisina, vaikka varhaiskasvatuslaki (540/2018) ja VASU tähdentävät yleisen pedagogiikan painottumista varhaiskasvatuksen toiminnan kokonaisuudessa. Vaikka Suomessa painotetaan pohjoismaista sosiaalipedagogista opetussuunnitelma-perinnettä, sosiaalipedagogiikkaa ei suomalaisissa varhaiskasvatusta käsittelevissä dokumenteissa, tutkimuksissa tai käytännössä joko osata nimetä tai ei haluta tunnistaa. Kuitenkin asiakirjojen lähestymistapa painottaa sosiaalipedagogista arvoperustaa ja sen toimintatapoja. (Rintakorpi & Holmikari, 2021, s. 243, 245; Varhaiskasvatuslaki 540/2018; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, s. 21–22.)

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) määritellään varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuuteen sosionomin ammattikorkeakouluopinnot, jotka sisältävät vähintään 60 opintopisteen verran varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opintoja. Tämänkin perusteella sosiaalipedagoginen työote on perusteltua ja siitä tulisi keskustella enemmän työyhteisöissä. VASU:n mukaan varhaiskasvatus toteutuu lasten, henkilöstön ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito sulautuvat yhdeksi kokonaisuudeksi. Pedagogiikka VASU:n määritelmän mukaan pohjautuu VASU:ssa kuvattuun arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta ja oppimisesta. Nämä ovat yhtenäisiä sosiaalipedagogisen arvoperustan ja teorian kanssa. Pedagogista toimintaa tulee VASU:n mukaan ohjata suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus, toiminnan tulee tukea lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumista. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksessa edellyttää sekä henkilöstön pedagogista osaamista että heidän yhteistä ymmärrystensä tavoista edistää lasten hyvinvointia ja oppimista. (Rintakorpi & Holmikari, 2021, s. 243, 245; Varhaiskasvatuslaki 540/2018; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, s. 21–22.)

3.3 Opetussuunnitelmaerinteet ohjaamassa pedagogiikkaa

Kulttuuri ja yhteiskunnan sosiaaliset, poliittiset sekä taloudelliset kehykset määrittävät eri maiden kasvatuksen, opetuksen ja huolenpidon traditiot, jotka heijastuvat opetussuunnitelmissa. Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmat voidaan perinteisesti jakaa arvojen ja tavoitteiden pohjalta kahteen eri ryhmään, sosiaalipedagogisiin ja anglosaksisiin opetussuunnitelmiin. Anglosaksiset opetussuunnitelmat painottavat kouluvalmiuden ja oppimistavoitteiden saavuttamista. Sosiaalipedagogiset opetussuunnitelmat

puolestaan tähdentävät lapsen kokonaisvaltaisemman kehityksen näkökulman, jossa kasvatusta, hoiva ja oppimissisällöt pyritään sitomaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Sosiaalipedagogisille opetussuunnitelmille on tyypillistä hyödyntää myös toiminnallisia oppimismuotoja kuten leikkiä. Tällöin pedagogiikka rakentuu lapsilähtöisen ohjauksen pohjalle, jonka keskiössä ovat lasten kiinnostusten kohteet sekä kasvattajien tietotaito. Lapsi nähdään keskeisenä toimijana omassa oppimisessaan ja hän pystyy vaikuttamaan varhaiskasvatuksen toimintaan. Anglosaksinen opetussuunnitelma sen sijaan rakentuu ennalta suunnitelluista yksityiskohtaisista tavoitteista, jotka erityisesti liittyvät oppimiseen ja taitojen kehittymiseen. Lisäksi anglosaksisissa opetussuunnitelmissa välittyy opettajajohtoinen ideologia. (Rintakorpi & Holmikari, 2021, s. 243; Salminen & Poikonen, 2017, s. 58–59.)

Suomessa kuten muissa Pohjoismaissa sosiaalipedagoginen opetussuunnitelma-perinne on ollut vahvana ennen vuosituhtaan vaihdetta. VASU velvoittaa henkilöstöä toteuttamaan varhaiskasvatusta tiettyjen kriteerien mukaisesti ja yksi kriteereistä on, että varhaiskasvatusta on perustettava lapsen mielenkiinnon kohteisiin ja tarpeisiin. Lasten oppimiselle ei sosiaalipedagogisessa opetussuunnitelma-perinteessä ole perinteisesti asetettu yksityiskohtaisia tiedollisia tai taidollisia tavoitteita, vaan tavoitteet on kohdistettu koskemaan henkilöstöä ja toimintaa. VASU ohjaa henkilöstöä toimimaan yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa lapsen kasvatustyössä ja näin edesauttaen lapsen hyvinvointia. Sosiaalipedagogisesti suuntautunut varhaiskasvatustyö painottaa lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemista ja perheen näkemistä lapsen kasvun kannalta merkittävänä yhteisönä. Toisaalta anglosaksinen opetussuunnitelma-perinne näkyy esiopetuksen mahdollisena laajenemisena koskemaan kahta vuotta ja sitä myötä takaamaan tasa-arvoisemman kouluvalmiuden. (Kurki, 2001, s. 133; Salminen & Poikonen, 2017, s. 60.; Tast, 2007, s. 18, 21; Rintakorpi & Holmikari, 2021, s. 243; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, s. 14, 19,-21, 37.)

Aiemmin kasvatusalalla korostettiin lasten oppimista, kun taas nykyään pyritään edistämään lasten omaa vastuunottoa oppimisestaan. Tätä lapsen vastuunottoa oppimiseen myös sosiaalipedagoginen työote tukee. Sosiaalipedagoginen toimija käyttää aktiivista ja inhimillistä ohjausta ja hyödyntää toiminnallisuutta oppimisessa välttäen perinteistä ja passiivista opettajakeskeistä pedagogiikkaa. Sosiaalipedagoginen työote auttaa varhaiskasvattajaa laajakatseisempaan ajatteluun ammattieteen liittyvissä

haasteissa. Varhaiskasvattaja ei voi toimia tietyllä tavalla, ellei hän sitoudu henkilökohtaisella tasolla siihen. Laajakatseisuutta lisää työotteen perustana toimiva reflektiivinen ajattelu, joka vahvistaa altruistista ajattelua ja korostaa oman edun tavoittelemisen sijaan lasten parhaaksi toimimista. Näin työote lisää ymmärrystä mm. lasten vanhempien toiveita kohtaan sekä tiimitoiminnan yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemisen kulttuuria kohtaan. (Kurki, 2002, s. 106; Nikko & Korhonen, 2021, s.18–20; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 185; Tast, 2007, s. 18, 21; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

4 SOSIAALIPEDAGOGISEN TYÖOTTEEN OMINAISPIIRTEITÄ VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Sosiaalipedagogiikan kaksi tehtävää

Sosiaalipedagogiikalla on vahva sosiaalieettinen luonne ja sen arvopohjaan kuuluu tasa-arvoisen, oikeudenmukaisen ja ihmisarvoisen hyvinvoinnin ja hyvän elämän periaatteet, yhteiselämän tukeminen sekä demokratian vahvistaminen. Sosiaalipedagogisen työn kenttä on hyvin laaja ja sitä käytetään non-formaalisesta ohjaamisesta opetukseen. Varhaiskasvattajan osalta sosiaalipedagoginen työote näyttäytyy kaikessa toiminnassa, on kyse sitten lapsiryhmän kanssa toimimisesta, huoltajien kanssa tehtävästä kasvatusyhteistyöstä tai varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa toimimisesta. (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 14, 17, 25–27, 29; Kurki & Nivala, 2006, s. 115–117.) Näkemykseni mukaan kasvattajan sosiaalipedagoginen ajattelutapa ja teorian reflektointi näkyy niin suunnittelussa kuin hänen nopeissa päätöksissään. Hän käyttää esim. suunnittelussa kilpailullisten elementtien sijaan yhteisöllisempiä tapoja. Tämä mahdollistaa jokaiselle lapselle hänen tarvitsemaansa tuen ja onnistumisen kokemuksen.

Sosiaalipedagogiikalla on kaksi tehtävää: yleinen tehtävä, joka tukee kaikkien hyvinvointia ja toinen tehtävä on erityinen, joka kohdistuu haavoittuviin marginaaliryhmiin huono-osaisuutta ehkäisevästi. Yleisen tehtävän alueella kasvattaja voi esim. lisätä kasvatettavien tietoisuutta erilaisuuden kunnioittamisesta tai toisten huomioimisesta. Erityisen tehtävän alueella kasvattaja voi edellä mainittujen lisäksi esim. tukea yksilön osallisuutta ja vahvistaa piilossa olevia voimavaroja sekä auttaa voimantunteen

kasvamisessa. Näitä kahta tehtävää voi kasvattaja toteuttaa joustavasti tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan pääasiassa yleistä tehtävää, jolla lapsia ohjataan suvaitsevaisuuteen ja tuetaan lasten osallisuutta, toimijuutta, yhteisöllisyyttä sekä persoonallisuuden ja sosiaalisuuden kasvua. Haavoittuviin marginaaliryhmiin kohdistuva erityinen tehtävä voisi varhaiskasvatuksessa toteutua tehostetun tai erityisen tuen piiriin lukeutuvan lapsen voimaannuttamisessa ja itsetunnon vahvistamisessa. (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 56–58, 237–238; Kurki & Nivala, 2006, s. 115–117.) Mielestäni kasvattaja voi tarvittaessa tukea vahvemmin erityisellä tehtävällä yleisen tuen piiriin kuuluvaa lasta, jonka hän kokee olevan vaarassa syrjäytyä.

4.2 Reflektio luo sillan teorian ja käytännön välille

Sosiaalipedagoginen työote pohjaa sosiaalipedagogiseen teoriaan. Käytännön toimija reflektoi omaa toimintaansa suhteessa teorian tuomaan ymmärrykseen. Hän yhdistää toimintansa kokemuksia teoriaan ja pyrkii hakemaan ymmärrysperustaa työhönsä liittyville kokemuksille ja toiminnalleen sosiaalipedagogisia periaatteita. Toiminnan kriittinen arviointi ja teoriaan peilaaminen syventää ymmärrystä itsestä, toimintata- vasta ja maailmasta. Tällä tavoin toimija vahvistaa omaa käyttöteoriaansa. Yhteisön osallistujien yhteinen reflektio toiminnasta saaduista kokemuksista puolestaan vahvistaa oppimista sekä avartaa osallistujien näkökulmia. Sosiaalipedagogisen toimijan tutkimuksellinen työtapo mahdollistaa osaltaan käytännön ja teorian tiiviimmän sitoutumisen yhteen. Työn refleктоiminen on usein hyödyllistä yhdessä kollegoiden kanssa. (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 219–221; Storø, 2013, s. 41–44.)

Varhaiskasvatuksessa sosiaalipedagoginen toimija reflektoi omaa toimintaansa ja suunnitelmiaan suhteessa varhaiskasvatustyötä ohjaaviin asiakirjoihin ja sosiaalipedagogiseen teoriaan. Hän luo reflektoiden sekä omalle toiminnalleen että lapsiryhmän toiminnalle tavoitteet, joita kohti hän pyrkii pedagogisesti toimien. Vastaavasti varhaiskasvatustiimi pohtii ja luo tiimisopimuksella tavoitteet yhteisestä tavasta ja ymmärryksestä tehdä varhaiskasvatusta. Tiimin on hyvä keskustella arvoistaan ja luoda yhteiset periaatteet lasten kanssa toimimiseen, näin voidaan vähentää riskiä tiimin keskeisistä ristiriitatilanteista. Tiimin on hyvä sopia toimintakulttuurista, joka edistää yhdenvertaisuutta, osallisuutta, oppimista ja kaikkien hyvinvointia.

4.3 Työote kietoo yhteen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasot

Sosiaalipedagogiikan työotteen yhtenä ominaispiirteensä tulee huomioida samanaikaisesti yksilö, yhteisö ja yhteiskunta. Tämä näyttäytyy kolmitasoisuutena: yksilön kasvun tukemisena, yhteisöllisyyden vahvistamisena ja yhteiskunnan täysvaltaiseksi jäseneksi kasvamisena. Nämä eri tasot voivat painottua toiminnassa voimakkaammin eri hetkinä. Yksilötasolla sosiaalipedagoginen toimija näkee jokaisen lapsen ainutlaatuisena ja tukee hänen osallisuuttaan ja toimijuuttaan. Toiminnan tavoitteena on saada jokaisen lapsen henkilökohtainen potentiaali toteutumaan. Yhteisön tasolla sosiaalipedagoginen toimija tukee yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä, joiden ajatellaan mahdollistavan sekä lapsen itsensä kasvun että hänen kasvunsa yhteiselämään. Näen, että ensisijaisesti tuettavat yhteisöt varhaiskasvatuksessa ovat perhe, lapsiryhmä ja koko päiväkodin yhteisö. Yhteiskunnallisella tasolla sosiaalipedagoginen toimija hahmottaa kasvatukseen liittyvät yhteiskunnalliset sidokset ja tukee kasvatuksellaan yksilön kiinnittymistä yhteiskuntaan kasvattaen toimijuuden ja yhteiskunnallisuuden ohella kriittistä ja reflektiivistä yhteiskunnan lukutaitoa. (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 28, 224–228; Rintakorpi & Holmikari, 2021, s. 244.)

Yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasot liittyvät sosiaalipedagogiikan kolmeen toimintastrategiaan: tekninen toteuttaja, rinnalla kulkija ja maailman muuttaja. Tekninen toteuttaja tukee yksilön kasvua yhteiskunnan jäseneksi sopeuttavalla pedagogisella otteella. Yhteiskuntaan kasvaminen ei kuitenkaan tarkoita kasvamista yhteiskuntaa varten. Sosiaalipedagogiikka ei pyri yksinomaan sopeuttamaan yksilöitä ja yhteisöjä valitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen etenkin silloin, kun tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatteet eivät yhteiskunnassa toteudu. Mielestäni varhaiskasvatuksen kentällä tekninen toteuttaja tukee erityisesti lapsen omaa ajattelua ja oikeudenmukaisuutta. Rinnalla kulkijan toimintaotteella vahvistetaan ensisijaisesti yhteisöllisyyttä. Kasvun ja hyvinvoinnin edellytykset ajatellaan löytyvän yhteisöistä ja ihminen nähdään vahvasti yhteisöidensä jäsenenä. Maailman muuttajan emansipatorinen poliittispedagoginen toimintastrategia on vapauttava ja muutokseen suuntautuva. Se kattaa kaikki kolme työskentelytasoa, yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan. Tämä toimintastrategia ulottuu myös poliittiselle alueelle. Maailman muuttaja vaikuttaa yhteiskunnan instituutionaalisiin olosuhteisiin tukemalla kaikkien hyvinvointia. (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 224–228; Storø, 2013, s. 67–68.)

4.4 Sosiaalipedagogisen työtteen peruskäsitteet

Keskeinen sosiaalipedagogista toimintaa ohjaava arvo on toisen ihmisen perustavanlaatuisen ihmisarvon ja hänen ainutlaatuisuutensa kunnioittaminen. Tähän arvoon sosiaalipedagogisen toimijan on sitouduttava, jotta hän kykenee tukemaan toista henkilöä positiivisesti. Työtteen pyrkimyksiä ovat yksilöiden olemassa olevien voimavarojen ja vahvuuksien esille tuominen, inhimillisen arvokkuuden vaaliminen sekä yksilöä tukevan yhteisöllisyyden rakentaminen. Näiden asioiden saavuttamiseksi sosiaalipedagoginen työote perustuu dialogiseen kohtaamiseen, toimijuuden ja oman osallisuuden tukemiseen, yhteisöllisyyden vaalimiseen sekä toiminnallisuuden ja luovuuden avulla valtaistumiseen. (Korkiamäki ym., 2016, s. 15; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 185–186, 189.)

Sosiaalipedagoginen työote auttaa lapsen sosialisatiossa eli yksilössä herätetään intoa kasvamaan yhdessä muiden kanssa ja entistä vahvemaksi yhteiskunnan jäseneksi. Työotteella tuetaan kasvavan mahdollisuuksia oman elämänsä subjektina toimimisessa. Sosiaalipedagogisesti orientoituneella kasvattajalla on ns. ”sosiaalipedagoginen tietoisuus”, joka muodostuu kasvattajan suhteesta työtteen ominaispiirteisiin. Varhaiskasvatuksessa työtteen toteutumisen haasteeksi näen, että lapsi ei voi toimia oman elämänsä subjektina kaikissa tilanteissa. Mielestäni rajoitettavat tekijät liittyvät lapsen turvallisuuden takaamiseen, varhaiskasvatuksen päivärytmin joustamattomuuteen sekä lapsiryhmän moniäänisiin tarpeisiin. Yhteisöllisen toiminnan ja dialogisen vuorovaikutuksen haasteita lisää varhaiskasvatusikäisten lasten kehitysvaiheen vahva minäkeskeisyys ja se, että useat lapset vasta opettelevat sosiaalisten taitojen alkeita. Mielestäni tästä syystä viitekehysten vahva yhteistoiminnallisuus ja yhteisesti tehtävä päätöksenteko tuottavat pulmallisia tilanteita sosiaalipedagogisesti orientoituneelle toimijalle soveltaessaan niitä näin nuorten osallistujien kanssa. Toisaalta varhaiskasvatusikäiset lapset ovat hyvin hedelmällisessä iässä oppimaan sosiaalisia taitoja ja he pääosin hyvin helposti kiinnostuvat sekä innostuvat sosiaalipedagogisesta toiminnasta. (ks. Mönkkönen ym., 1999, s. 14–15, 23; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 17–18; Ryyänen, 2011, s. 56.)

4.4.1 Dialoginen kohtaaminen ja pedagoginen suhde

Sosiaalipedagogisen työtteen vuorovaikutusta kuvaa keskeisesti dialogisuus. Dialogisen vuorovaikutuksen piirteitä ovat vastavuoroisuus eli subjekti-subjekti -suhde, jota kuvaa osapuolten tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Tämä arvostava kohtaaminen ilmenee luottamuksena osapuolten välillä, läsnäolona sekä kokonaisvaltaisena kohtamisena, empatiana ja välittämisenä. Dialoginen vuorovaikutus ei kuitenkaan estä toisen osapuolen tietoisuuden herättämistä. Tämän sosiaalipedagoginen toimija tiedostaa toiminnassaan. Varhaiskasvatuksessa kohdataan usein haasteellisia tilanteita, joihin kasvattajan on valittava suhtautumistapa. Hän valitsee orientaationsa tilanteeseen sen mukaan, minkälaisia ratkaisumalleja hän hakee ja miten hän hahmottaa ongelman luonteen. Sosiaalipedagoginen toimija käyttää työssään tunteita, toimii empaattisesti ja välittäen, näin hän tukee myös lasten tunteiden käsittelyä, ilmaisua ja ymmärtämistä. (Nivala & Rönkkö, 2021, s. 134; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 342; Mönkkönen ym., 1999, s. 24–26.)

Pedagogisessa suhteessa dialogisuus ja pedagogisuus kietoutuvat yhteen toisiaan tukien. Tällöin dialogisuus on autenttista kohtaamista ja pedagogisuutta ei ohjaa asian tuntijavalta ja metodisuus. Pedagogisessa suhteessa on oleellista kasvattajan rakkaus kasvavaa kohtaan, hän näkee kasvavan sekä nykytilanteessa että osaa hahmottaa sen ihanteen, mitä tästä juuri tästä lapsesta voi kasvaa. Kasvattaja ikään kuin välittää yhteiskunnasta ja kulttuurista lapsen tarvitsemia taitoja hänelle sopivina annoksina. Tämä orientaatio antaa ikään kuin suuntaa kasvattajalle ja tällöin lähtökohtana on kasvavan lapsen yksilölliset tarpeet ja mahdollisuuksien huomioiminen. Kasvattaja toimii ikään kuin välittäjänä lapsen, yhteiskunnan ja kulttuurin välillä. Kasvatustilanteet ovat ainutlaatuisia ja ne perustuvat inhimilliseen huomioimiseen eivät niinkään metodin tai tekniikan soveltamiseen. (Nivala & Ryyänen, 2019, s.115–116; Mönkkönen ym., 1999, s. 26; Kurki, 2002, s. 38.)

Lapsen hyvinvointia tukee se, että hän tulee myönteisesti tunnistetuksi eli nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Ihminen peilaa jatkuvasti muiden suhtautumista itseensä ja rakentaa näiden arkisten vuorovaikutussuhteiden pohjalta identiteettiään. Identiteetilleen suotuisalla tavalla tunnistettu lapset kokevat tullessa kuulluksi,

ymmärretyksi ja arvostetuksi, tällöin myös heidän itsetuntonsa vahvistuu ja heille tulee voimavaroja kohdata tulevia vastoinikäymisiä. (Korkiamäki ym., 2016, s. 16–17.)

Varhaiskasvattajan tavoitteena on tukea jokaisen lapsen ja lapsiryhmän kehitystä, oppimista sekä hyvinvointia. Keinot on mietittävä jokaiseen tilanteeseen yksilöllisesti. Kasvattajatiimin on yhdessä selkeytettävä itselleen niin yksittäisen lapsen kuin lapsiryhmän tilanne ja pohdittava tietonsa, havaintojensa ja huoliensa pohjalta sopivin toimintavaihtoehto. Näin eri näkökulmat auttavat kasvattajia tulkitsemaan ryhmästä esiin tulevia ilmiöitä paremmin, tällöin myös oman toiminnan tietoisuus ja ennakointi kasvaa. Dialoginen vuorovaikutussuhde työyhteisössä auttaa syventämään yhteistä käsitystä lapsiryhmän tilanteesta ja antaa mahdollisuuden muuttaa rutiiniksi tulleita toimintamalleja. Työntekijöiden välinen kunnioittava dialogi vahvistaa tiimiä ja sen osapuolten luottamusta toisiinsa. (Kekkonen, Lehti & Tirkkonen, 2019.)

4.4.2 Osallisuuden ja toimijuuden tukeminen

Osallisuus ja siitä seuraavat voimaantumisen ja valtaistuminen ovat merkittävässä roolissa yksilön kasvussa, sillä kasvava on oman kasvunsa subjekti eikä vain passiivisesti ota kasvatusta vastaan. Osallisuutta korostetaan sosiaalipedagogisessa työssä, sillä se on työn tavoite, työotteen keskeinen periaate sekä oleellinen työn muoto. Osallisuuden tukeminen voidaan nähdä kasvatuksellisenä yksilön identiteetin kasvua eli persoonaksi kasvua tukevana, jolloin kasvatuksella rohkaistaan yksilön ilmaisua. Yhtenä päämääränä tällä osallisuuden tukemisella on yksilön kasvu yhteiskuntaan aktiiviseksi toimijaksi. Osallisuus ja toimijuus eivät ole synnynnäisiä ominaisuuksia vaan nämä taidot opitaan otollisessa ympäristössä. Sosiaalipedagogisella työotteella on merkittävä tehtävä pedagogisen työn kentällä juuri yksilön kasvamisessa osallisuuteen ja sitä kautta mahdollistamassa hänen kasvunsa aktiiviseksi toimijaksi yhteiskunnassa. Tukemalla toimijuutta pyritään yksilöiden valtaistumiseen ja sitä kautta ehkäisemään syrjäytymistä ja huono-osaisuutta. (Hämäläinen, 2020 (b), s. 150–151; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 196–197, 201; Ryyänen, 2011, s. 58–59.)

Toimijuus näkyy sosiaalipedagogisessa toiminnassa tasavertaisuutena, jokaiselle osallistujalle, mukaan lukien sosiaalipedagoginen toimija, mahdollistetaan

yhteisvastuullinen osallisuus toimintaan. Vuorovaikutuksen dialogisuus näkyy toiminnassa niin, että toisen toimintaa, tavoitteita tai arvostuksia ei pyritäkään ottamaan haltuun vaan niitä kunnioitetaan sellaisenaan. Yhdessä tekeminen luo yhteisöllisyyttä ja ymmärrystä. Toimijuutta tukee opettajuuden sijaan oppimisen ohjaamisen käsite, jossa kasvattaja vastausten sijaan nostattaa kysymyksiä ja herättää haasteita eli ikään kuin virittää yksilön kompetenssin. Toiminnan tulisi syntyä kollegiaalisesti eli yhdessä keksien. Osallisuutta voi olla myös pelkkä vastaanottaminen tai myös kantaa ottaminen. Vahvin osallisuuden kokemus tulee kuitenkin toimijan roolissa. Toimijoina osallistumiseen kuuluvat kaikki toiminnan vaiheet tavoitteiden pohdinnasta, toiminnan suunnitteluun, toimimiseen ja sen arviontiin. (Hämäläinen, 2020 (b), s. 150; Mönkkönen ym., 1999, s. 26–27; Nivala & Ryyänen, 2019, s.197, 202.)

Varhaiskasvatuksessa toimiessa osallisuuden ja toimijuuden tukeminen ei rajoitu pelkästään päiväkotilapsiryhmän lapsiin, vaikka heidän kuulluksi tulemisensa ja osallisuutensa on merkittävä osa varhaiskasvattajan työtä. Varhaiskasvatuslaki (540/2018) määrittää, että varhaiskasvatus toteutetaan yhteistyössä lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa eli heidän osallisuutensa tukeminen kasvatuskumppanuudessa on merkittävä osa varhaiskasvattajan työnkuvaa. Erityisesti varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuvassa vanhemmuuden tukeminen ja perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on vahvasti esillä. Lisäksi työyhteisössä kollegoiden osallisuus lisää työhyvinvointia ja yhteisöllisyyttä. Varhaiskasvatuksen tiimin on hyvä keskustella jokaisen jäsenensä riittävästä osallisuudesta toiminnassa. (Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuvaa; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

4.4.3 Yhteisöllisyyden tukeminen

Lapsen oppimisessa ja kasvussa tulee huomioida sekä hänen yksilöllinen tapansa oppia että sosialisointi merkitys. Jokaiselle lapselle pyritään varhaiskasvatuksessa tukemaan yksilöllinen mahdollisuus oppimiseen ja oppimisen oma tahti. Tämä toteutuu esimerkiksi minimoiden kilpailu- ja vertailutilanteet varhaiskasvatuksessa. Vaikka lapsi oppii omassa tahdissaan, hän oppii ja kasvaa aidoksi persoonaksi yhdessä toisten kanssa, elävän ja dynaamisen yhteisönsä jäsenenä. Siksi varhaiskasvatuksella on oleellinen rooli tämän aidon persoonan pohjan rakentumisessa. Lisäksi sosialisointi- ja

sivistysprosessit luovat pohjan henkilön käsityksestä itsestään ja ainutlaatuisuudestaan. Sosiaalipedagoginen toimija tunnistaa ja pyrkii mahdollistamaan lapsen yksilölliset oppimisen tarpeet sekä samanaikaisesti huomioi yhteisön jäsenenä kasvamisen periaatteet. (Kurki, 2002, s.106; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 238)

Sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteena on edistää ”aitojen yhteisöjen” kehittymistä ja toimimista niin, että yhteisön ympäristö tukee jokaisen jäsenen kasvua. Sillä ihminen nähdään sosiaalisena olentona ja ”aidot yhteisöt” koetaan mahdollistavan yksilöllisetkin tavoitteet. ”Aidoilla yhteisöillä” viitataan yhteisöihin, joissa ihmisten välillä on erityislaatuinen vastavuoroinen suhde. Varhaiskasvatuksessa sosiaalipedagogisella työotteella pyritään saada lapset sisäistämään yhteisölliset toimintatavat ja sitä kautta yhteisöllinen kulttuuri. Sosiaalipedagogista työtettä voidaan kutsua yhteisökasvatukselliseksi. Sen avulla pyritään ehkäisemään liiallista minäkeskeisyyttä ja yksin pärjäämistä korostavaa eetosta, joka kannustaa keskinäiseen kilpailuun. Yhteisökasvatuksella pyritään tukemaan yhdessä toimimista kilpailun sijaan ja tätä kautta herätetään yhteisön jäseniä huomaamaan keskinäinen riippuvuutensa. Hyvät sosiaaliset taidot tukevat lapsen hyvinvointia. (Kurki, 2002, s. 54; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 204; Palovaara, 2007, s. 69–71, 77; Kurki, 2001, s.122, 123.)

Päiväkotiryhmä on kuin pienoisyhteiskunta, se opettaa ensimmäisiä taitoja yhteiskunnan jäsenyydestä. Siellä lapset oppivat vastuunkantoa ja sopimaan keskenään asioista. Yhteisöllisyyden ymmärtämisen kehittyminen edellyttää yhdessä tekemistä, jolla on yhteisiä tavoitteita sekä toimintaa, jossa yksilöiden keskinäinen ymmärrys ja kunnioitus kasvaa. Kasvattajalta yhteisöllinen toiminta edellyttää kykyä ohjata, hallita ja kasvattaa sekä ryhmää että sen yksilöitä. Kasvattaja on osa ryhmää ja hänen tulee nähdä ryhmänsä ja sen yksilöt myönteisesti sekä sitoutua heihin vastavuoroisella kunnioituksella. Lisäksi kasvattajan on tuettava ryhmän dynamiikkaa, sen yhteisöllistä toimintaa ja sen yksilöiden hyvinvointia sekä kasvun prosesseja. Nämä edellä mainitut asiat edellyttävät kasvattajalta halua toimia edesauttaen kasvatusyhteisöänsä. (Palovaara, 2007, s. 77.)

Yhteisön tukeminen ei rajoitu pelkästään päiväkotilapsiryhmän tukemiseen. Siihen liittyy lisäksi perheyhteisöjen ja varhaiskasvatuksessa työskentelevän tiimin ja koko työyhteisön tukeminen. Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta on oleellista, että

lapsiperheen yhteisöllisyyttä tuetaan ja perhe osallistuu varhaiskasvatuksessa tarpeidensa, tavoitteidensa sekä lapsen mielenkiinnon kohteiden määrittelyyn. (Kurki, 2001, s. 133; Tast, 2007, s. 18, 21; Rintakorpi & Holmikari, 2021.)

Sosiaalipedagogisella työotteella voidaan voimaannuttaa vanhemmuutta, mahdollistaa perheen osallisuutta niin varhaiskasvatuksessa kuin sen ulkopuolella. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan sekä ennakoivaa pedagogista lapsiperheiden tukemista että perheen vahvempaa tukemista. Vahvemmalla tukemisella etsitään perheen kanssa yhdessä sopivia keinoja lisätä heidän toimijuuttaan arjen pulmissa. Lapsien ja perheiden tukemisen ja heidän kanssaan yhdessä mahdollisuuksien etsimisen lisäksi sosiaalipedagogisesti orientoituvan varhaiskasvattajan on hallittava palveluohjaus. Tämä perheen ja lapsen lähtökohdista lähtevä positiivinen ja tukeminen on varhaiskasvatuksen sosionomin ydinosaamista. (Tast, 2007, s. 26–27; Varhaiskasvatuksen sosionomi tehtävänkuva.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on osa sosiaalipedagogista työskentelytapaa ja se on sosiaalisen toiminnan, tiedottamisen ja muutoksen väline. Sosiokulttuurisella innostamisella pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyttä, tuetaan lasten osallisuutta, aloitteellisuutta ja persoonallisen sekä sosiaalisen kasvun prosesseja. Näitä kasvuprosesseja edistetään innostaen lapsia luovin, monipuolisin ilmaisun keinoin. Tämä esim. vahvistaa lasten tietoisuutta eri kulttuurimuodoista ja he oppivat ilmaisemaan omia ajatuksiinsa. Lisäksi tämä kasvatuksellinen toiminta ohjaa kunnioittamaan toisten mielipiteitä, kasvattaa solidaarisia arvoja ja herättelee lapsissa piilevää luovuutta. Yhteisöllisen toiminnan myötä osallistujat saavat sekä yhteisen että yksilöllisen kokemuksen. (Kurki, 2001, s. 49; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 207.)

4.4.4 Toiminnallisuus ja luovuus

Toiminnallisuus sosiaalipedagogisessa työssä tarkoittaa yhteistoiminnallisuutta eli yhdessä tekemistä osallistujille mielekkäästi. Toiminnalla pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Toiminnalla tulisi olla osallistujien keskustelemat yhteiset tavoitteet, heidän löytämänsä keino toteutukseen, yhteinen toiminta sekä lopulta osallistujien tulisi yhdessä pohtia toimintaa ja lopputulosta. Näiden eri vaiheiden

myötä he kasvavat ja oppivat. Sosiaalipedagoginen toimija tekee päätöksiä yhdessä toimijoiden kanssa vertaisena, hän ei määrittele toimintaa vaan pyrkii edistämään rakentavasti yhteistyötä ja pyrkii tuottamaan osallistujille positiivisia kokemuksia. Varhaiskasvattajan sosiaalipedagogisena toimijana tulee soveltaa edellä mainittua toimintatapaa huomioimalla lapsiryhmän ikä- ja kehitystaso. Tavoiteltavaa yhteistoiminnalle on, että se saa aikaan rakentavaa vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Tämä edellyttää, että ryhmä sopisi yhteiset päämäärät ja hyödyntäisi kaikkien osallistujien osaamista ja osallistumista. Sosiaalipedagogiselta toimijalta tämä vaatii tilanneherkkyyttä, toiminnan spontaaniuteen heittäytymistä ja luovuutta. Yhteistoiminta voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista ja sitä voidaan toteuttaa hyvin erilaisissa ympäristöissä. (Hämäläinen & Kurki, 1997, s. 16, 18–19; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 209–210.)

Sosiaalipedagoginen viitekehys voi yhteistoiminnan lisäksi toteutua myös kahden henkilön välisenä kasvatussuhteena. Tällöin lapsi ja hänen kasvatuksensa eivät olekaan lähtökohtaisesti kohteita, vaan lähdetään toimimaan yhteisten kiinnostuksen kohteiden parissa. Molemmat tuovat toimintaan omaa osaamistaan ja toiminnasta tulee tasavertaisempaa, ihanteena on suhde, jossa kumpikaan osapuolista ei toimi toisen toiminnan objektina. Sosiaalipedagoginen työote pohjautuu osin sosiokulttuuriseen oppimiskäsitukseen, jota mm. Vygotsky edusti. Siinä ajatellaan, että yksilö kehittyy vuorovaikutuksessa haasteellisten tehtävien kautta ja pedagogin tulisi dialogisessa vuorovaikutuksessa herättää kysymyksillä oppijan kompetenssin esiin. Ongelmien ratkomisen pohjustukseksi sosiaalipedagogisen toimija tulee miettiä, mitä asialle voidaan tehdä ja mitä sille pitäisi tehdä ja kuinka vyyhtiä lähdetään sosiaalipedagogisesti purkamaan. (Hämäläinen, 1999, s. 15; Mönkkönen ym. 1999, s. 27; Nivala & Ryyänen, 2019, s. 210.)

Elämyksellisyys on sosiaalipedagogissa toiminnassa osallistujalle uusien ja outojen, arkipäivään kuulumattomien kokemusten mahdollistamista. Erilaiset elämykselliset elementit saattavat olla melko pieni osa varsinaista toimintaa, mutta ne saattavat purkaa osallistujan jännitystä, koskettaa kokijaansa syvemmältä tai herkistää osallistujaa oppimiselle ja kasvulle. Sosiaalipedagogisen viitekehysten alla elämyspedagogiikkaa ja seikkailukasvatusta käytetään lasten ja nuorten parissa toimiessa. Seikkailukasvatuksessa käytetään harkittuja seikkailullisia elementtejä yksilöiden tai ryhmien oppimisessa niin, että yhteisössä tapahtuu muutoksia. Tällöin oppiminen perustuu

kollektiiviseen keksimiseen, löytämiseen ja luovaan prosessiin, jotka edistävät yksilön inhimillistä kasvua ja sosiaalisen vastuun ottoa. Sosiaalipedagogiikassa autenttisen dialogin avulla pyritään välttämään toisin kuin monessa muussa pedagogiikassa ihmisen ”haltuunottoa” eli kunnioitetaan toisen ajatuksia hienotunteisuuden ja koskemattomuuden avulla. Elämypedagogiikassa yhteisiä elämyksiä ja kokemuksia voidaan reflektoida yhteisesti, kuitenkin kokemukset pyritään jättämään ”alkuperäisiksi” eli henkilön omiksi. Jokaisen tunteille annetaan tilaa ja samalla nähdään kasvun mahdollisuuksia. (Mökkönen ym., 1999, s. 43–44; Nivala & Rynänen, 2019, s. 211–213.)

Luovuudelle herkistävät ja vahvemmaksi voimistavat menetelmät ovat myös sosiaalipedagogiikassa paljon käytettyjä menetelmiä. Luovat menetelmät ovat kaikkea toimintaa, jossa nostetaan esiin kokemuksellisuus, tunteet, aistit ja kehollisuus, jossa rationaalista ajattelua ei korosteta. Leikki ja leikillisuus ovat tärkeässä osassa luovaa ja taiteellista toimintaa. Heittäytyminen ja siitä kumpuava ilo sekä mielihyvä ovat merkityksellisiä, samoin on myös taitojen oppiminen, joita luovan prosessin aikana kertyy. Taiteen ja luovan toiminnan vaikutukset ovat monella tapaa suotuisat: esimerkiksi kaunokirjallisuuden lukeminen, näytelmän tai elokuvan seuraaminen kehittävät empatiakykyä auttaen asettumaan toisen asemaan, näkemään toisen tavoin ja kunnioittamaan toista. On tärkeää muistaa, että taide on jo pelkästään itsearvoista, eikä sitä tule välineellistää sen hyvinvointivaikutusten näkökulmasta. (Nivala & Rynänen, 2019, s. 214–215.)

5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyön tarkoitus on mahdollistaa sosiaalipedagogisen työotteen käytön laajempi hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa. Pää tavoitteena on luoda sosiaalipedagogisesta työotteesta käytännönläheinen vinkkivihko työvälineeksi varhaiskasvattajille. Vinkkivihko mahdollistaa varhaiskasvattajien vaivattoman tutustumisen tai kertauksen työotteen periaatteisiin ja tarjoaa heille vinkkejä toiminnan, suunnittelun ja toteutuksen tueksi. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa opinnäytetyön tekijän ammatillista

kehittymistä pedagogisen suunnittelun ja toiminnan päämäärien selkeyttämisessä ja sosiaalipedagogisen työtteen sisäistämisessä.

6 OPINNÄYTETYÖN VINKKIVIHON SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

6.1 Perusteita toiminnalliselle opinnäytetyölle

Oma suuntautumiseni sosionomiopinnoissa on varhaiskasvatus, joten se rajasi opinnäytetyön aiheen valintaa. Valitsin aiheeksi sosiaalipedagogisen työtteen, sillä sen arvoperusta ja ajattelutapa painottuu vahvasti sosionomiopinnoissa. Lisäksi halusin opinnäytetyössä käsitellä aihetta, joka liittyy sekä kasvatus- että sosiaalialaan ja tuo esille sosiaalialan näkökulmaa. Tähän sosiaalipedagogiikka sopii mielestäni täydellisesti. Sen työtteen piirteet kuten yksilön ainutlaatuisuuden kunnioitus, yhteisöllisyyden tukeminen, elämyksellisyys sekä toiminnallisuus saivat minut kiinnostumaan aiheesta jo opintojen alkuvaiheilla. Aiheeseen lisää tutustuessani kiinnostukseni heräsi myös siihen, mitä ja miten sosiaalipedagogiikassa käytettyjä toimintamuotoja, kuten voimaannuttavaa valokuvausta ja forumteatteria, voitaisiin toteuttaa varhaiskasvatuksessa. Pienten lasten kehitysvaiheet ja sosiaaliset taidot eivät välttämättä mahdollista puhtaasti näiden toimintamuotojen toteuttamista varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä.

Toiminnallisella opinnäytetyöllä pyritään kehittämään sekä työelämää että opiskelijan ammatillista kasvua. Toiminnallisen opinnäytetyön myötä syntyy joko toimintaa tai tuotos, toimintaa voi olla esim. ohjaustuokio, kun taas tuotos on esim. kirjallinen materiaali tai video. Toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelija kuvaa opinnäytetyöraportissaan työnsä tietoperustaa, toimijoita, menetelmiä, aineistoa ja materiaalia. Työn edetessä on tärkeää eri toimijoiden välinen vuorovaikutus eli keskustelu, arviointi ja toiminnan uudelleen suuntaaminen. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos on konkreettinen ja tuo uutuusarvoa eli on hyödyllinen ja käytettävä. (Salonen, 2013, s. 6, 13.)

Opinnäytetyön aiheen valintaa tukee se, että sosiaalipedagogisesta työtteenä varhaiskasvatuksessa on suomeksi kirjoitettu melko vähän. Näkemykseni mukaan usealle

varhaiskasvattajalle tämä työote ei ole tuttu, vaikka se on hyvin linjassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 ohjaamien tehtävien ja tavoitteiden kanssa. Sosiaalipedagogiikan työotetta kuvaavaa kirjallisuutta on Suomessa ilmestynyt enemmän vasta viime vuosina. Suurin osa sosiaalipedagogista työotetta varhaiskasvatuksessa käsittelevästä kirjallisuudesta jää teoreettiselle tasolle ja jättää aiheen avaamisen käytännön tasolla avoimeksi. Käytännönläheisemmin Eeva Tast (2007) avaa artikkelissaan sosiaalipedagogista työotetta erityisesti varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuudessa lapsiperheen arjen tukemisessa sekä tarkastelee varhaiskasvatuksen historian yhteyttä sosiaalipedagogiikkaan. Tässä työssä avaan työotetta pääosin lapsiryhmän kanssa toimimisessa, Tastin artikkelista sain hyödyllisiä neuvoja vinkkeihin kasvatusyhteistyön osalta. Työote perustuu kasvattajan ajattelutapaan ja reflektiivisyyteen sosiaalipedagogisen teorian ja käytännön välillä, siksi käytännössä voi näkyä laajaakin kirjoja sosiaalipedagogisen työotteen nimissä. (ks. Tast, 2007, s. 17–50.)

Näkemykseni mukaan varhaiskasvatuksessa kaivataan lähestymistapoja, joilla suhteellisen nopeasti saadaan selvyys jostain menetelmästä ja vinkkejä, joita voidaan helposti hyödyntää toiminnassa ja ohjatun toiminnan suunnittelussa. Sillä varhaiskasvatuksessa työ on hyvin intensiivistä ja toiminnan suunnittelu saattaa olla ajallisesti haasteellista toteuttaa. Tästä syystä päädyin toiminnalliseen opinnäytetyöhön, joka tarjoaisi näitä vinkkejä. Monelle voi suhteellisen tuntematonkin menetelmä tai pedagogiikka tulla vihon myöstä tutummaksi hetkessä. Pohdin myös muita tapoja kirjallisen tuotoksen sijasta. Kuitenkin päädyn vinkkivihon laatimiseen, sillä toivon sen saavuttavan useamman kasvattajan ja mahdollistavan aiheen laajemman sekä selkeämmän käsittelyn kuin vaikkapa videon muodossa toteutettu tuotos. Mielestäni kasvattajan on hyvä myös selkeästi nähdä vinkeistä, minkälaisia taitoja ko. toiminta lapsessa kehittää. Lisäksi vinkkien tulee tukea varhaiskasvatuksen tavoitteita ja mahdollistaa niiden käyttö laaja-alaisen oppimisen osa-alueilla. Näiden asioiden valossa sosiaalipedagoginen työote ja sitä käsittelevä käytännönläheinen työväline vinkkivihon muodossa on toteutuksena mielestäni ideaali aihe opinnäytetyöhön.

6.2 Vinkkivihon kokoaminen alkoi

Kevään 2021 harjoittelussa keskustelin lähiohjaajani kanssa sosiaalipedagogista työotteesta ja kuinka se vaikuttaa hänen toimintaansa. Hän kertoi ko. ajattelutavan ja reflektoinnin vaikuttavan merkittävästi päivittäisessä työssään varhaiskasvatuksen opettajana. Esimerkkinä hän kertoi, kuinka huomioida toiminnassa lasten osallisuuden kokeminen niin, että jokainen tuntisi olevansa kykenevä toimintaan ja saavansa toimituudesta itselleen tyydytystä. Harjoittelujaksoni päiväkirjaan listasin myös vinkkejä lapsiryhmän yhteisöllisestä toiminnasta, jotka ovat sosiaalipedagogiikan mukaisia. Näistä kasvoi ideat vinkkivihossa ideoista ohjattuihin hetkiin voimaposeeraukseen ja satutanssituokioon.

Loppukeväällä 2021 paneuduin sosiaalipedagogiikkaa käsitteleviin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Pohdin samalla, mitä aiheita käsitelen vinkkivihkosessa, jotta se olisi lukijaystävällinen ja avaisi sosiaalipedagogista ajattelua. Kirjasin erilaisia ideoita ylös. Opinnäytetyöprosessissa hyödynsin tiedonhankintamuotoina useita eri lähteitä kuten kirjallisuutta, keskusteluja ja reflektointeja, joita olin käynyt niin ammattilaisten kuin alaa opiskelevien kanssa eri toiminnallisista muodoista. Mietin pitkään, kuinka jäsenen vinkkivihon. Sain tähän opettajalta vinkin jäsentää vihko sosiaalipedagogisen työotteen peruskäsitteiden avulla. Tein työotteen peruskäsitteistä jokaisesta omat miellekartat, joihin keräsin muistiinpanoja eri lähteistä. Syksyn 2021 harjoitteluni aikana sain lähiohjaajaltani lisää hyviä vinkkejä sosiaalipedagogisesta toiminnasta, kuten toimintakauden alussa perheille jaettava kysely lapsen mielenkiinnon kohteista ja perheen toiveista päiväkodin toiminnalle. Lisäksi minulla oli tässä harjoittelussa mahdollisuus toteuttaa ja arvioida vihkoon ajattelemiani toimintatapoja lapsiryhmässä.

6.3 Työelämän yhteistyökumppanini

Opinnäytetyö toimeksiantaja on Nokian kaupungin varhaiskasvatus. Vinkkivihko selkeyttää sosiaalipedagogisen työotteen piirteitä kaikille varhaiskasvatuksessa toimiville, mutta erityisesti se on suunnattu Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Vihon suunnittelussa on huomioitu yhteistyökumppanin toiveet ja vinkit.

Nokian kaupunki on saanut vuonna 2021 UNICEFin lapsiystävällinen kunta - tunnustuksen. UNICEFin toimintamallin avulla lasten ja nuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta vahvistetaan. Kunta haluaa panostaa lapsiperheiden palveluihin. Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa pidetään tärkeänä lapsen oikeutta yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Nokian kaupungin varhaiskasvatukselta esitettiinkin tarve materiaalista, joka tukisi erityisesti lasten yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Muutokset lapsiryhmän kokoonpanoissa vaikuttavat sen dynamiikkaan ja tämän materiaalin toivotaan antavan henkilökunnalle vinkkejä ohjata lapsia niin, että lapsilla olisi valmiuksia muutoksiin ja muutokset koettaisiin myönteisempinä. Lisäksi työelämän yhteistyökumppani esitti toiveen materiaalista, joka auttaisi henkilökuntaa eri kulttuuritaustaisten perheiden tukemisessa sekä vahvistamaan perheiden integroitumista yhteiskuntaan. Edellä esitetyt seikat tukevat sosiaalipedagoginen työtteen ymmärryksen ja käytön vahvistamista juuri Nokian kaupungin varhaiskasvattajien keskuudessa. (Nokian kaupungin varhaiskasvatus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2019 Nokian kaupunki, 2019, s. 10, 42.)

Nokian kaupungin varhaiskasvatus on tullut tutuksi sosionomiopintojeni harjoittelujen, opintojeni ohella tapahtuvien sijaisuuksien ja nelivuotiaan lapsen vanhemmuuden myötä. Nokian kaupungin varhaiskasvatus panostaa henkilökuntansa osaamiseen ja se mielestäni näkyy henkilökunnan halukkuutena kehittää toimintaansa. Harjoittelijana ja sijaisena minut on otettu vastaan positiivisesti ja myös ideani sekä ajatukseni ovat tulleet kuulluksi ja olen päässyt niitä osin toteuttamaan. Harjoitteluni lähiohjaajilla sosiaalipedagoginen työote näkyy esim. heidän pohtivassa tavassa suunnitella toimintaa koko lapsiryhmää tukevaksi ja dialogisena vuorovaikutuksena. Haluan nokialaisena olla omalta osalta tukemassa juuri kotikuntani toimintaa ja toivon, että voin tulevaisuudessa myös työllistyä kuntaan ja edistää osaltani sitä kautta lasten hyvinvointia. Sosiaalipedagoginen ajattelu on vahvistunut opintojeni edetessä ja pyrin noudattamaan työtettä sijaisuuksia tehdessäni.

6.4 Tavoitteena lukijaystävällinen vinkkivihko

Ohjekirjaa suunnitellessa tulee miettiä, mihin tekstillä pyritään ja kartoittaa jo olemassa olevat ohjeet aiheesta. Kirjoittaessa tulee pitää mielessä, mille kohderyhmälle

ohjekirja on kirjoitettu ja käyttää heille tuttua terminologiaa. Lukijaystävälliseksi ohjeen tekee selkeys: Teksti on helppolukuista, ilman turhia täytesanoja. Kappaleet nitovat yhteen selkeitä aihekokonaisuuksia. Otsikot antavat tietoa aiheesta. Ohjeen etenemisjärjestys vie juonen tapaan tekstiä eteenpäin niin, että lukija pystyy seuraamaan helposti ohjetta ja noudattamaan sitä. Käskymuodon eli imperatiivin käyttö selkeyttää ohjetta ja se ei vaikuta tyllyltä ohjekirjassa, kun lukijalla ja kirjoittajalla on yhteinen päämäärä. Kuvat keventävät, tukevat ja selventävät tekstiä. Lukijalle on myös hyvä perustella ohjetta. (Hyvärinen, 2005; Ohjeita ohjeiden tekijöille; Pyhälähti, 2002; Raa-vaara, 2016; Sarkkinen, 2021.)

Pohdin vinkkivihon etenemisjärjestystä ja pyrin tekemään tekstistä mahdollisimman lukijaystävällistä ja mielenkiintoista, kuitenkin liikaa karsimatta mielestäni oleellista tietoa. Vinkkivihon alkuun kokosin lyhyesti sosiaalipedagogista ajattelutapaa. Jäsen- sin vinkkivihon sisällöt sosiaalipedagogisen työotteen peruskäsitteitten avulla. Näitä peruskäsitteitä ovat osallisuuden ja toimijuuden tukeminen, yhteisöllisyyden tukemi- nen, dialoginen kohtaaminen sekä toiminnallisuuden ja luovuuden tukeminen. Jokai- sen peruskäsitteen yhteydessä on lyhyt teoriaosuus ja vinkkejä toiminnasta. Vältin te- kemästä vihosta liian teoriapainotteista. Pyrin valitsemaan useasta miettimästäni vin- kistä parhaiten aiheeseen sopivat muutamat vinkit. Kokosin olemassa oleva vinkkejä sekä sosiaalipedagogiikkaa käsittelevistä lähteistä että varhaiskasvatuksen kirjallisuus- desta, jotka käsittelivät sosiaalipedagogisen työotteen peruskäsitteitä, vaikka ne eivät itse olleetkaan sosiaalipedagogisia. Pyrin huomioimaan tekijänoikeudet säilyttämällä viittemerkinnät vinkkien yhteydessä. Lisäksi vihossa on peruskäsitteisiin liittyviä link- kejä, joiden avulla voi lukija helposti syventää tietoaan aiheesta tai löytää toimintaansa valmista materiaalia.

Jäsen- sin listoiksi teemoja, joita käsittelin raportissa ja pohdin miten otsikoida ja jäsen- tää asiat loogisesti. Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa kootessani raportin teoria- osuutta kirjoitin kappaleiksi synteesejä, jotka perustuivat useaan eri lähteeseen. Myö- hemmin kappaleiden uudelleen jäsentäminen osoittautui ongelmalliseksi, koska olin koostanut kappaleiden sisällöt useista eri lähteistä ja olin jo palauttanut kirjastoon ison osan lähdemateriaalista. Näin ollen joudun säilyttämään alkuperäiset kappalesisällöt. Tästä syystä osa raporttiosan kappaleista olisi voinut olla jäsen- netty paremmin.

Keskityin pääosin lapsiryhmän toimintaan, mutta annan vinkkivihossa muutaman vinkin siihen, miten kasvatusyhteistyötä ja varhaiskasvatusryhmän tiimityötä voidaan sosiaalipedagogisin menetelmin vahvistaa. Mietin myös opinnäytetyötä aloittaessani aiheen rajaamista käsittelemään kasvatusyhteistyösuhdetta sosiaalipedagogisen työtteen avulla. Halusin kuitenkin käsitellä sosiaalipedagogista työtettä laajemmin varhaiskasvatuksessa.

Mietin toimintavinkkien ryhmittelyä lasten ikäryhmien perusteella. Päädyn kuitenkin olla tekemättä ryhmittelyä, sillä eri lapsiryhmillä saattaa olla erilaiset valmiudet toimintaan iästä riippumatta. Lisäksi kasvattaja voi varioida toimintaa lapsiryhmälle sopivaksi. Pyrin huomioimaan esimerkeissä sekä sosiaalipedagogiikan yleisen että erityisen tehtävän. Karsin lopulta sisältöä ja vinkkejä niin, että vihosta ei tulisi liian raskasta.

Kirjoitin vinkkivihkoa tuleville kollegoilleni eli varhaiskasvattajille ja valitsin sen mukaan terminologian. Kerroin alussa kenelle ohje on tarkoitettu ja mitä se koskee. Pyrin herättämään lukijan mielenkiinnon vähemmän virallisilla väliotsikoilla, jotka toimivat ennemminkin aiheeseen johdattelevasti. Osa otsikoista suunnittelin sosiaalipedagogista ajattelua tukeviksi, osa väliotsikoista johdattelevat ilmiöön ja osa selkeyden vuoksi informoivat aiheista virallisemmin. Käytin varhaiskasvatuslain (540/2018) varhaiskasvatukselle antamia tavoitteita jäsentämään lukijalle sosiaalipedagogisia vinkkejä sekä tuomaan esille lain varhaiskasvatukselle määrittelemien tavoitteiden ja sosiaalipedagogiikan yhteneväisyyttä.

Käytin vinkkivihossa käskymuotoa sen luettavuuden ja ymmärrettävyyden parantamiseksi. Vältin turhia täytesanoja, mutta halusin elävöittää tekstiä riittäväillä esimerkeillä. Tekemilläni piirroksilla halusin selkeyttää ryhmittelyä, tukea ja keventää tekstiä. Halusin, että piirroksista välittyisi lasten maailma, yhteisöllisyys, lasten ja aikuisen yhdessä tekeminen ja iloisuus. Piirrosten toistuvana teemana on värikkäät ilmapallot. Ryhmittelyn selkeyttä pyrin lisäämään myös eri fonteilla ja niiden värikoodeilla.

Toteutin vinkkivihon digitaalisena PowerPoint -sovellusta käyttäen ja lopullinen versio tallentui pdf-muodossa, jotta se saavuttaisi mahdollisimman monen lukijan. Päädyin digitaaliseen versioon, sillä digitaaliset materiaalit ovat korvanneet

varhaiskasvatuksessa paperiversiot. Ne ovat ympäristöystävällisempiä ja käyttäjä voi halutessaan tulostaa materiaalin. Keskustelin myös yhteistyökumppanin kanssa siitä, miten henkilökunta helposti löytää koneiltaan tämän tyyppisen materiaalin.

Lähes valmiin vinkkivihon luki opinnäytetyöohjaajani lisäksi varhaiskasvatuksen opettajana toimiva ystäväni ja Nokian kaupungin varhaiskasvatuksessa toimiva työelämän yhteistyöhenkilö. Pyysin palautetta lukijoilta mm. ulkoasuun, sisältöön ylipäättään, otsikoihin ja vinkkeihin liittyen. Selkeytin ja karsin tekstiä palautteen pohjalta, jotta lukijaystävällisyys säilyisi ja vinkkivihosta ei tulisi liian raskasta. Selkeytin myös kuvitusta, joka palautteen mukaan olisi häirinnyt tekstin lukua. Otin huomioon tai tein sisältöä ja ulkoasua koskevat tarkennukset työelämän yhteistyöhenkilön toiveiden mukaisesti. Alun perin suunnittelin käyttää termiä vinkkivihkonen, mutta päädyn dimitiivin sijaan vinkkivihko termiin, joka kuvastaa paremmin lopullista 36-sivuisen vihon laajuutta.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntyi lopulta digitaalinen vinkkivihko, johon Nokian kaupunki saa käyttöoikeuden. Opinnäytetyön tekijällä säilyy tuotoksen tekijänoikeus ja muokkausoikeus. Varhaiskasvattajat voivat halutessaan tulostaa sen. Sovimme Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa, että pidän vinkkivihosta henkilökunnalle kaksi lyhyttä esittelytilaisuutta Teamsin välityksellä toukokuussa 2022.

7 ARVIOINTIA JA POHDINTAA

7.1 Opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden arviointia

Opinnäytetyötä tehdessäni pyrin tutkivaan ja kehittävään työotteeseen tarkastelemalla kriittisesti valintojani prosessin eri työvaiheissa. Raportin teoriaosuus toimii mielestäni hyvänä pohjana kehittämistyölle ja selkeyttää lukijoille tuotoksen tarpeellisuutta työelämässä. Olen raporttiosassa pyrkinyt avaamaan taustatietoa aiheesta ja tuottanut teorian kautta vinkkejä vinkkivihkoon, jotka pohjaavat sosiaalipedagogiseen teoriaan ja työotteeseen. Alkuperäisiä lähdemateriaalin tekijöitä olen kunnioittanut kirjaamalla

huolellisesti lähdemerkinnät sekä vinkkivihkoon että raporttiosaan. Joidenkin käyttämiäni vinkkien ideoihin olen saanut luvan Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöiltä, mutten opinnäytetyössä mainitse heidän nimiään yksityisyyden suojan vuoksi.

Olen pääosin käyttänyt lähteinä suomenkielisiä tutkimuksia ja kirjallisuutta, koska sosiaalipedagogiikalle ei ole muodostunut kansainvälisesti yhtenevää ominaista määritelmää, vaan eri maiden määritelmässä painottuvat sosiaalipedagogiikan kansalliset ominaisuudet ja eroavaisuudet. Suomessa sosiaalipedagogiikan uranuurtajia ovat Leena Kurki ja Juha Hämäläinen ja olen käyttänyt lähteinä heidän teoksiaan sosiaalipedagogiikkaa kuvaavissa teoriaosissa. Sosiaalipedagogista työtettä käsittelevät osat pohjautuvat pääosin Elina Nivalan ja Sanna Rynänen väitöskirjoihin ja muihin heidän julkaisuihinsa. Varhaiskasvatusta käsittelevistä tutkimuksista ja kirjallisuudesta olen valinnut aiheeseen liittyviä ajankohtaisimpia lähteitä.

Opinnäytetyön sosiaalipedagogisen työtteen ja varhaiskasvatuksen liittymäkohtia olen jäsentänyt käyttäen pääosin varhaiskasvatuslain (540/2018) tavoitteita varhaiskasvatukselle ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita 2018. Sosiaalipedagogiikan lähdekirjallisuudesta keskityin suomalaisiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen, joka on yhteneväinen varhaiskasvatuksen ammattia ohjaavien dokumenttien kanssa. Varhaiskasvatuksen kirjallisuudesta ja tutkimuksista valitsin kohtia, jotka tukevat sosiaalipedagogista työtettä. Vinkit koostuvat varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan kirjallisuudesta, harjoitteluista saaduista ideoista sekä itse keksimistäni työtettä tukevista ideoista. Työelämän yhteistyökumppanilta saamani palautteen mukaan ja omasta mielestäni vinkkivihon sekä lyhyet teoria osuudet että vinkit vastaavat opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitteita.

7.2 Kehittämistyön arviointia

Vinkkivihko on toteutettu antamaan vinkkejä kaikille lapsiryhmässä toimiville varhaiskasvattajille. Sen vuoksi se on hyvin käyttökelpoinen myös muiden kuin yhteistyökumppanin osalta. Ammattia ohjaavat dokumentit tulevat vihossa selkeästi esille ja vinkit tukevat dokumenttien tavoitteita hyvin. Sosiaalipedagogisen työtteen

periaatteet ja vinkkivihon vinkit sopivat käytettäväksi kaikissa varhaiskasvatuksen muodoissa kuten perhepäivähoidossa. Tämä kehittämistyö selkeyttää varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan ja sen päämäärien yhteyttä. Oppinäytetyön tuotos avaa ammatillisen reflektiivisyyden merkitystä juuri sosiaalipedagogisen työotteen kannalta. Vaikka vihon vinkit tarjoavat selkeimmin varhaiskasvatuksen opettajan työtä helpottavia vinkkejä toiminnan suunnittelun pohjalle, on vihko erityisesti lapsen hyvinvoinnin ja kasvun tukemista auttava työväline kaikille lapsiryhmässä toimiville ammattinimikkeistä riippumatta.

Kasvattajien sosiaalipedagogisen teorian tuntemus on varsin merkittävää työotteen toteuttamisen kannalta, jotta reflektio toiminnan ja teorian välillä voi toteutua. Vinkkivihko ei yksistään mahdollista teorian käsittelyä kovin syvällisesti, vaan avaa lukijalle nopean tutustumisen tai kertauksen aiheeseen. Valitsin vinkkivihon rakenteeksi neljä sosiaalipedagogiikan peruseriaatetta. Mielestäni vinkit ja teoriaosuudet jäsenyvät näiden aiheiden alle luontevasti ja peruseriaatteisiin liittyvät lyhyet teoriaosuudet sitovat vinkit hyvin sosiaalipedagogiseen ajattelutapaan. Neljä peruseriaatetta tulevat esiin vahvasti myös varhaiskasvatuksen ammattia ohjaavista dokumenteista ja siksi ne toimivat mielestäni hyvin perustellusti rakennetta jäsentävinä tekijöinä. Päätin olla karsimatta liikaa vihon sisällöstä silläkin ehdolla, että lukijat saattavat kokea vihon liian työläänä lukea. Toivon vihon herättävän lukijan mielenkiinnon sosiaalipedagogiikkaa kohtaan ja innostavan kasvattajia tutustumaan sosiaalipedagogiseen ajatteluun syvemmin. Aiheesta voi lukea lisää esim. raporttiosaan tutustumalla ja työn lähdeluetoista löytyvän materiaalin avulla.

Päädyin käsittelemään vanhempien ja huoltajien kohtaamista sekä varhaiskasvatustiimin yhteistä toimintaa lyhyesti ja keskityn pääosin työotteen käyttöön lapsiryhmän kanssa. Kasvatusyhteistyöhön ja varhaiskasvatustiimin toimintaan liittyvät vinkit esitetään lyhyesti, sillä vanhempien kanssa tehtävä kasvatusyhteistyö ja tiimin yhteinen ymmärrys sosiaalipedagogisesta ajattelutavasta ovat merkittävä osa työotetta. Yksi oppinäytetyön aihe voisi tulevaisuudessa olla sosiaalipedagogisen työotteella kasvatusyhteistyön toteuttaminen, joka antaisi vinkkejä yhteistyön edistämiseen, sujuvaan yhdessä toimimiseen ja yhteisiin tavoitteisiin pyrkimiseen eli samaan suuntaan katsomiseen.

Vinkkivihon kielessä pyrin tuttavallisuuteen, käyttämään varhaiskasvattajille tuttua terminologiaa ja vinkeissä käytin käskymuotoa. Käskymuoto tuntui välillä itsestäni melko ”tykittävältä”, mutta se on selkeä, ytimekäs ja tekee vinkeistä nopeasti luettavia. Käskymuodon käytöstä sain palautetta työelämän yhteistyöhenkilöltä, joka oli aiemmin tutustunut vihkoon. Hänen mielestään käskymuoto tuntui alkuun melko normatiiviselta, mutta oli hänestäkin lopulta toimivin vaihtoehto. Ohjeita koskeva kirjallisuus suositteli käskymuodon käyttöä.

Haasteeksi ilmeni, ettei selkeitä varhaiskasvatukseen toimivia käytännönvinkkejä ei juuri sosiaalipedagogiaa käsittelevistä lähteistä löytynyt. Tästä syystä kokosin vinkkejä myös muista lähteistä, kuten varhaiskasvattajia haastatteleamalla ja varhaiskasvatuksen kirjallisuudesta tai ideoin niitä itse. Valitsin vinkit sillä perusteella, että ne ovat sosiaalipedagogisen työtteen mukaisia. Mielestäni onnistuin tuomaan hyvin esiin sekä työtteen taustaa ja tarjoamaan kasvattajien työtä helpottavia vinkkejä.

Sosiaalipedagogisen työtteen mukaisen dialogisen vuorovaikutussuhteen ylläpito saattaa olla ajoittain haastavaa varhaiskasvatusikäisten kanssa toimimisessa, koska useissa tilanteissa kasvattajan on rajattava lasten toimintaa. Lisäksi sosiaalipedagogisen työtteen mukainen yhteisöllinen toiminta edellyttää lapsilta kykyä intersubjektivisuuteen eli näkemään itsensä osana yhteisöä ja sellaisia sosiaalisia taitoja, joita varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa on alettu vasta harjoittelemaan. Nämä seikat saattavat vaikuttavan siihen, että varhaiskasvattajat voivat kokea haasteeksi löytää kultainen keskitie työtteen dialogisuuden ja tilanteiden vaatiman selkeämmän ohjauksen väliltä. Tämä dialogisuuden ja vahvemman ohjauksen vuorottelu vaatii työntekijältä tilanneherkkyyttä.

7.3 Oman oppimisen arviointia

Opinnäytetyöprosessi syvensi tietämystäni niin sosiaalipedagogisesta työtteenä kuin varhaiskasvatuksesta. Lisäksi se auttoi minua ymmärtämään vahvemmin reflektoinnin merkityksen tulevassa ammatissani. Koen kehittyneeni pohtimaan erityisesti sosiaalipedagogisen työtteen valossa pedagogista toimintaa niin suunnittelun, toteutuksen kuin arvioinnin osalta. Pidän merkittävänä, että opinnäytetyöprosessi on ollut näin

pitkä ja olen voinut toteuttaa ammatilliset harjoitteluni ja olen tehnyt sijaisuuksia tätä työtä tehdessä. Näin olen voinut reflektoida useita opinnäytetyön myötä tulleita asioita itsenäisesti ja keskustelemalla muiden varhaiskasvattajien kanssa. Aihevalinta on ollut minulle selkeä koko varhaiskasvatuksessa toimimiseni ja varhaiskasvatukseen liittyvien opintojeni ajan. Aihevalinta on harjoittelujeni ja sijaisuuksieni myötä vahvistunut ja merkittävässä roolissa tässä ovat olleet sosionomikoulutustaustaiset lähiohjaajani. Olen huomannut työelämässä tarpeen tämän tyyppiselle kehitystyölle. Vinkkivihon myötä sosiaalipedagogisen työtteen arvomaailma on mahdollista näkyä vielä vahvemmin tulevaisuuden varhaiskasvatuksen kentällä.

Sosiaalipedagogisen työtteen käsittely on iskostunut itselläni vahvaksi ohjenuoraksi ja olen saanut lisävahvuuksia omiin sosiaalipedagogisiin silmälaseihini. Ennen kaikkea sosiaalipedagogisen työtteen periaatteet ja toiminnan piirteet ovat tämän työn myötä selkeytyneet, vaikka koen, että minulla on vielä paljon opittavaa, jotta hallitsisin työtteen käytön jouhevasti työelämässä. Valmistumiseni jälkeen lähdän syventämään omaa tietouttani ja harjoittelemaan sosiaalipedagogisen työtteen ylläpitoa käytännössä. Pyrin päivittäin noudattamaan vinkkejä kuten huomaamaan lapset niin, että he saisivat kanssani kokemuksen tulleensa tunnistetuksi myönteisesti omana itsenään.

Sosiaalipedagoginen työote on vahvistanut ymmärrystäni siitä, että varhaiskasvatuksen tärkeä anti lapselle on lasten sosiaalisten taitojen kehittyminen vertaisyhteisönsä jäsenenä, heidän osallisuutensa ja toimintansa arkisten asioihin toteuttamisessa vahvistuisi ja heille vahvistuisi resilienssi puskurina elämän tuomille haasteille. Olen ollut tyytyväinen aiheen valintaan, vaikka aihe on ollut haastava ja vaatinut minulta odottaamani enemmän työtä. Olen oppinut paljon tätä työtä tehdessä ja koen, että työ on auttanut minua kehittämään omaa ammatti-identiteettiäni erityisesti sosiaalialan koulutuksen saaneena varhaiskasvatuksen opettajana. Vinkkivihon vinkit ovat minulle hyödyllisiä tulevassa tehtävässäni.

LÄHTEET

Hyvärinen, R. (2005). Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sa-
noman perillemenon. Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo95167>

Hämäläinen, J. (1999). Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion Yliopisto. Kou-
lutus- ja kehittämiskeskus.

Hämäläinen, J. (2020a). Sosiaalipedagoginen katse ja ajan haasteet. Teoksessa: Sosi-
aalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2020, vol. 21. Suomen sosiaalipedagogi-
nen seura Ry, Kuopio. (s. 5–8) [https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/arti-
cle/view/101286/58857](https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/101286/58857)

Hämäläinen, J. (2020b). Sosiaalipedagoginen toimintatapa ja vapaa sivistystyö. Te-
oksessa: Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2020, vol. 21. Suomen sosi-
aalipedagoginen seura Ry, Kuopio. (s. 149–151) [https://journal.fi/sosiaalipedago-
giikka/article/view/101290/58866](https://journal.fi/sosiaalipedago-
giikka/article/view/101290/58866)

Hämäläinen, J. & Kurki, L. (1997). Sosiaalipedagogiikka. WSOY, Porvoo.

Karila, K. (2019). Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Teoksessa: 2019. Pe-
dagogiikan aika. Lastentarhaopettajaliitto. (s. 9–11)
[https://www.vol.fi/uploads/2019/01/62b0f739-pedagogiikan-aika-3pai-
nos_nayttis3.pdf](https://www.vol.fi/uploads/2019/01/62b0f739-pedagogiikan-aika-3pai-
nos_nayttis3.pdf)

Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (2001). Varhaiskasvatus muuttuvassa yhteiskun-
nassa. Teoksessa K. Karila, J. Kinos & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teo-
riasuuntauksia. PS-kustannus, Jyväskylä. (s.13–24)

Kekkonen, M., Lehti, K. & Tirkkonen, J. (2019). Dialogisuus varhaiskasvatuksessa.
Dialogi akatemia. [https://dialogiakatemia.fi/2019/11/18/dialogisuus-varhaiskasvatuk-
sessa/](https://dialogiakatemia.fi/2019/11/18/dialogisuus-varhaiskasvatuk-
sessa/)

Koivula, M. (2010). Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa.
Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/23627/9789513938925.pdf>

- Korkiamäki, R., Kallio, K. P. & Häkli, J. (2016). Tunnustaminen näkökulmana ja käytäntönä lapsi- ja nuorisotyössä. Tampereen yliopiston julkaisu, Tampere. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100728/tunnustaminen_n%C3%A4k%C3%B6kulmana_ja_kaytantona.pdf?sequence=1
- Kurki, L. (2000). Sosiokulttuurinen innostaminen: muutoksen pedagogiikka. Vastapaino, Tampere. <https://www.ellibslibrary.com>
- Kurki, L. (2001). Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Karila, K., Kios, J. & Virtanen J., Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. PS-kustannus, Jyväskylä. (s.112–135)
- Kurki, L. (2002). Persoona ja yhteisö – Personalistinen sosiaalipedagogiikka. SoPhi, Jyväskylän yliopisto.
- Mönkkönen, K., Nurro, M., Väisänen, R. (1999). Sosiaalipedagogiikan käytännön sovelluksia. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus.
- Nikko, A. & Korhonen, R. (2021). Varhaiskasvatuksen opetus- ja kasvatushenkilöstö eettisessä ammatissa. Teoksessa: Fonsén, E., Koivula, M., Korhonen, R., Ukkonen-Mikkola, T. (toim.), 2021. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat – Yhteistyössä eteenpäin. Suomen varhaiskasvatus ry. (s. 18–33)
- Nivala, E. (2008) Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa – Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. [Väitöskirja, Kuopion yliopisto]. Snellman instituutti. https://www.academia.edu/38717598/Kansalaiskasvatus_gloaalien_ajan_hyvinvointiyhteiskunnassa_Kansalaiskasvatuksen_sosiaalipedagoginen_teorikehys
- Nivala, E. & Ryyänen, S. (2019). Sosiaalipedagogiikka – kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Gaudeamus.
- Nivala, E. & Rönkkö, S. (2021). Varhaiskasvatuksen sosionomin asiantuntijuus ja sosiaalipedagoginen osaaminen. Teoksessa: Fonsén, E., Koivula, M., Korhonen, R., Ukkonen-Mikkola, T. (toim.), 2021. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat – Yhteistyössä eteenpäin. Suomen varhaiskasvatus ry. (s. 127–146)
- Ohjeita ohjeiden tekijöille. Kotimaisten kielten keskus. Haettu 16.1.2022 osoitteesta https://www.kotus.fi/ohjeet/hyvan_virkakielen_ohjeita/ohjeita_ohjeiden_tekijoille
- Palovaara, M. (2007). Yhteisöllisyys kunniaan - Lasten ja nuorten sosiaalisen kehityksen turvaaminen koulussa ja päiväkodissa. Teoksessa: Niikko, A., Pellikka, I., Savolainen E. (toim.) Oppimista, opetusta ja monitieteisyyttä: kirjoituksia Kuninkaan kartanonmäeltä. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/pdf/palovaara.pdf>

- Pyhälähti, M. (2002). Käyttö- ja kokoamisohjeet – haaste tekstinkirjoittajalle <https://www.kielikello.fi/-/kaytto-ja-kokoamisohjeet-haaste-tekstintekijalle>
- Raevaara, L. (2016). Hyvää virkakieltä 2016 - Ohjeita asiakkaille- tilannetajua ja lukijan huomioimista. Kotimaisten kielten keskus. https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit-artikkelit-ja-esitelmat/hyvaa-virkakielta/hyvaa-virkakielta-2016/ohjeita-asiakkaille--tilannetajua-ja-lukijan-huomioimista.19937.news?19906_o=15
- Rintakorpi, K. & Holmikari, J. (2021). Sosiaalipedagogisen osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen varhaiskasvatuksessa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2021, vol. 22. Suomen sosiaalipedagoginen seura Ry, Kuopio. (s. 241–252) <https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/109067/66405>
- Ryynänen, S. (2011) Nuoria reunoilla – Sosiaalipedagoginen tutkimus rikollisuuden ja väkivallan keskellä elävien nuorten kasvun tukemisesta brasilialaisissa kansalaisjärjestöissä. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66767/978-951-44-8482-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Salminen, J. & Poikonen, P-L. (2017). Opetussuunnitelma pedagogisena työvälineenä. Teoksessa: Koivula, M., Siippanen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) 2017. Valloittava varhaiskasvatus, oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Vastapaino. Tampere.
- Salonen, K. (2013). Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön, Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu, Turku. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- Sarkkinen M. (2021). Millainen on hyvä ohje? Kahdeksan vinkkiä työpaikalla. <https://www.ttl.fi/tyopiste/millainen-on-hyva-ohje-kahdeksan-vinkkia-ohjeiden-tekemiseen-tyopaikalla>
- Savolainen, E. (2021). Sosiaalipedagogiikka asiantuntijuuden markkinoilla: Tutkimus sosiaalipedagogisen asiantuntijuuden tulkinnoista metaforien kautta. [Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto]. Kuopio. <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/24629/1615357148440263252.pdf>
- Semi, E. (2006). Sosiaalialan ja sosiaalipedagogiikan yhteys ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmissä. [Lisensiaatintutkimus, Kuopion yliopisto]. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142084/A_13_web.pdf?sequence=1
- Sosiaalipedagogiikka. Haettu 1.10.2021 osoitteesta <http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/opiskelu/>

Storø, J. (2013). Practical social pedagogy -Theories, values and tools for working with children and young people. The Policy Press, Bristol.

Tast, E. (2007). Juuret ja siivet – sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2007, vol. 8. Suomen sosiaalipedagoginen seura Ry, Kuopio. (s.17–50)

Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuva. Haettu 15.12.2021 osoitteesta <https://www.talentia.fi/talentia/talentian-tavoitteet/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavakuva/>

Varhaiskasvatussuunnitelma 2019 Nokian kaupunki. Haettu 13.5.2021 osoitteesta <https://www.nokiankaupunki.fi/wp-content/uploads/2020/06/Nokian-kaupungin-varhaiskasvatussuunnitelma-2019.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidm45237817285952>